

MOKSLO LIETUVA

2006 m. lapkričio 9-22 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 19(353)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Lapkričio 9 d. Šiaulių universitete vyksta Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto diena, skirta Ivano Franko 150-osioms gimimo metinėms. Pranešimus skaitys svečiai, Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto prorektorai prof. Bogdanas Koturas (Богдан Котур) ir doc. Marjanas Lozinskis (Мар'ян Лозинський), Istorijos fakulteto dekanas doc. Vasilijus Kmetas (Василь Кметь) ir doc. Valerijus Kornijčiukas (Валерий Корнійчук). Lapkričio 10 d. Ukrainos ambasadoje Vilniuje rengiama konferencija *Lietuviai ir ukrainiečiai: istoriniai-kultūriniai ryšiai*. Ji pratęs bazilijonams skirtų konferencijų ciklą. Tai jau 7-oji šio ciklo konferencija.

Ta proga pradėdame spausdinti keletą publikacijų iš šį rudenį Lvove vykusio tarptautinio kongreso, skirto ukrainiečių tautos pasididžiavimo Ivano Franko 150-osioms gimimo metinėms paminėti.

Minties Katedra, kuri stovės per amžius

Šiomet Ukraina išpūdingai paminėjo ir pagerbė savo minties ir dvasios galiūną – Ivaną Franko (1856 08 27–1916 05 28). Rašytojo, poeto, publicisto ir mąstytojo 150-osios gimimo metinės sutapo su reikšmingais Ukrainos (pagaliau – valstybės!) ir visos ukrainiečių tautos kelio į Europą ieškojimais, nors bet kuris mokinukas tuojau pat pataisytų: Ukraina nuo seno buvo, yra ir bus Europoje. Tai tiesa, aksioma, tačiau postmoderniame pasaulyje galioja kiti dėsniai, o apie juos mokinukas gali ir nežinoti. Kiekviena tauta laisvės fenomeną turi suvokti, o suvokusi – geisti visa savo egzistencine esybe, nes tik nenumaldomas geismas gali padėti iškovoti laisvę. Kito kelio nėra, niekas laisvės tautai ir žmogui nesūdo ir neskatina siekti. O iškovotą ją reikia apginti ir įtvirtinti. Net ir to maža: pagal dabartinę Europoje vyraujančias nuostatas dar būtina, kad kiekvienos tautos laisvės suvokimu ir neslopstančiu jos geismu patikėtų ir kiti. Šiame pasaulyje maža jaustis laisvam, reikia, kad atskiros tautos laisvės savivoka taptų ir kitų tautų suvokimu.

Tikriausiai kiekviena tauta turi savąjį Moze, tik ne kiekvienai tautai tenka 40 metų kelio į laisvę ieškoti keliaujant per tikrą bevandenę dykumą. Kartais savojo kelio į laisvę šimtus metų tenka ieškoti ir keliaujant per bedva-

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Ukrainiečių tautai jis tapo Moze ir Leonardu

Šiais metais ukrainiečiai pagerbė savo tautos literatūros milžiną Ivaną Franko, minėdami 150-ąsias jo gimimo metines

sę nykumą. Laimingos tautos, sulaukusios savojo dvasios vedlio. Deja, to paties negalėtume taikyti vedliui: žodis „laimė“ jam dažnai nepritaikomas, jis ištirpsta savo tautos laimėje. Kam jau kam, o savo tautos pranašams daž-

niausiai, jei ne visada, tenka patirti erškėčiuotą asmeninio gyvenimo kelią. Ukrainiečiams tokiu pranašu, tautos vedliu iš dvasios dykumos į laisvę tapo Ivanas Franko.

Nukelta į 6 p.

Gintaras Beresnevičius:

į nebūtį nugrimzdusio pasaulio paieškose (1)

Mokslinę konferenciją *Pago-nybės ir krikščionybės santykiai senojoje baltų kultūroje* spalio 26–27 d. Kultūros, filosofijos ir meno institutas skyrė savo bendradarbiui Gintarui Beresnevičiui (1961 07 08–2006 08 06) atminti.

Autentiški kartu išgyventų dalykų liudijimai

Keista lemtis tarytum persekioja mūsų šviesiausias ir toliausiai žvelgiančias asmenybes: 1995 m. netekome Vaidoto Daunio, o 2006 m. rugpjūtį – Gintaro Beresnevičiaus. Abiem atvejais tauta skausmingai išgyveno šias dideles netektis. Abiejų dramatiška ir, atrodytu, beprasmė mirtis yra fatališkas ir racionaliais būdais nepaaiškinamas būties įnoris. Čia statistika visiškai bejėgė. Dviejų trimilijonės tautos dalių netektis skaitine reikšme pasirodo esanti visiškai neadekvati kokybei. Dvasios ir materijos santykis aiškiai ne pastarosios naudai. Ką mums reiškia šios dvi asmenybės, tauta bent pašąmoningai, atrodo, suvokia, bet tikroji šių intelektualų reikšmė, ko gero, išskristalizuos tik ilgainiui – prireiks laiko perspektyvos.

Grįžkime prie konferencijos. Pirmoji diena buvo skirta senovės baltų kultūros ir krikščionybės santykių problematikai, antroji – Gintaro Beresnevičiaus kaip mitologo, religijotyrininko ir kultūros tyrinėtojo bei literato asmenybei. Pasidalysime šios antrosios konferencijos dienos išpūdžiais. Konferencijos rengėjai žada pranešimus išspausdinti atskiru leidiniu, tačiau jis veikiausiai pasirodys negreit ir, kaip paprastai būna, pirmiausia virs mokslinės apytakos dalimi. Vis dėlto būtų gerai, kad pasiektų ir platesnį skaitytojų būrį. Kaip tik tam ir galima pasinaudoti laikraščio galimybėmis.

Nukelta į 14 p.

3 p.

AR MOKSLUI REIKIA FILTRŲ?

3 p.

LIETUVIS – ČILĖS UNIVERSITETO GARBĖS DAKTARAS

6–7 p.

MOKSLAS IR GAMYBA

8–9 p.

KAIP J. BRODSKIS VARGONŲ DUMPLES MYNĖ

11 p.

DĖL MOKSLININKŲ ATLYGINIMŲ

Humanitarinių ir socialinių mokslų sekcija

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Gintaras Beresnevičius. Darbų ciklas „Religijotyra ir senovės baltų mitologija (1990–2004 m.)“ (po mirties). *Pateikė Kultūros, filosofijos ir meno instituto taryba.*

2. Remigijus Čiegis. Darbų ciklas „Darna vystymosi ekonominiai ir vadybiniai aspektai (1997–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*

3. Aleksas Stanislovas Girdenis. Darbų ciklas „Fonologijos, dialektologijos ir kalbos istorijos tyrimai (1962–2003 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*

4. Alvydas Jokubaitis. Darbų ciklas „Šiuolaikinės politikos filosofijos problemos (1997–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*

5. Viktoras Justickis. Darbų ciklas „Lietuvos nusikalstamumas ir jį sukėliantys socialiniai veiksniai (1980–2005 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas.*

6. Simas Karaliūnas. Mokslo darbas „Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose (1994–2005 m.)“. *Pateikė Lietuvos kalbos instituto taryba.*

7. Jonas Mackevičius. Darbų ciklas „Verslo įmonių apskaita ir auditas: teorija, praktika, perspektyvos (1991–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*

8. Mindaugas Maksimaitis. Darbų ciklas „Lietuvos konstitucionalizmo istorijos studijos (1989–2005 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas.*

9. Irena Regina Merkienė. Darbų ciklas „Lietuvių etninės kultūros tipologiniai arealai ir regioninio tapatumo išraiška (XVI a. antroji pusė – XX a.) (1971–2005 m.)“. *Pateikė Lietuvos istorijos instituto taryba.*

10. Jolita Mulevičiūtė, Laima Laučkaitė, Giedrė Jankevičiūtė. Monografijų ciklas „Dailės gyvenimas Lietuvoje XX a. pirmoje pusėje (2001–2003 m.)“. *Pateikė Kultūros, filosofijos ir meno instituto taryba.*

11. Antanas Pakerys. Monografija „Akcentologija (I dalis, 1994 m.; II dalis, 2002 m.)“. *Pateikė Vilniaus pedagoginio universiteto senatas.*

12. Romanas Plečkaitis. Veikalas „Lietuvos filosofijos istorija. I tomas. Viduramžiai – Renesansas – Naujieji amžiai (2004 m.)“. *Pateikė Vilniaus*

LIETUVOS MOKSLO PREMIJŲ KOMISIJA PRANEŠA,

KAD 2006 M. LIETUVOS MOKSLO PREMIJOMS PATEIKTI ŠIE DARBAI

universiteto senatas, Kultūros, filosofijos ir meno instituto taryba.

13. Stasys Puškorius. Darbų ciklas „Kiekybiniai metodai šiuolaikiškoje vadyboje (2001–2004 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas.*

14. Alfonsas Vaišvila. Darbų ciklas „Teisinė valstybė šiuolaikinėje teisės filosofijos doktrinoje (2000–2005 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas.*

Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtos) darbai

1. Meilutė Ramonienė, Loreta Vilkienė, Joana Pribušauskaitė, Virginija Stumbrienė. Darbų ciklas „Lietuvių kalbos kaip svetimosios mokymas: situacijos tyrimas, metodika ir jos taikymas (1995–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas, UAB „Baltų lankų“ leidyba, UAB „Gimtas žodis“.*

2. Vladislava Stankūnienė. Darbų ciklas „Paramos šeimai politikos prioritetų paieškos gimstamumo mažėjimo, šeimos pokyčių ir demografinės krizės sąlygomis (1990–2005 m.)“. *Pateikė Socialinių tyrimų instituto taryba, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.*

3. Vida Žilinskienė, Laima Grumadienė. Darbų ciklas „Lingvostatistiniai dabartinės lietuvių kalbos tyrimai: dažniniai ir atgaliniai žodynai bei praktiniai jų taikymai (1975–2005 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas, Leidykla spaustuė, „Mokslo aidai“, VŠĮ „Tautinių bendrijų namai“.*

Fizinių mokslų sekcija

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Artūras Dubickas. Darbų ciklas „Algebrinių skaičių pasiskirstymas (1986–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*

2. Arvidas Galdikas. Darbų ciklas „Plazmos suaktyvintų heteroge-

ninių procesų daugiakomponenčių kietųjų kūnų paviršiuose matematinis modeliavimas (1993–2005 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas.*

3. Liudmila Nickelson, Viktoras Šugurovas. Darbų ciklas „Singuliariųjų integralinių lygčių (SIL) metodai ir jų praktiniai taikymai bangolaidžių ir trimačių sandarų elektrodinaminei analizei (1980–2005 m.)“. *Pateikė Puslaidininkių fizikos instituto taryba.*

4. Vilius Palenskis, Jonas Matukas. Darbų ciklas „Puslaidininkių, superlaidininkių ir magnetikų bei jų darinių triukšminė diagnostika (1982–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*

5. Konstantinas Pileckas. Darbų ciklas „Klampaus skysčio tekėjimo begalinėse srityse matematiniai modeliai (1977–2005 m.)“. *Pateikė Matematikos ir informatikos instituto taryba.*

6. Kazimieras Pyragas. Darbų ciklas „Kokybiniai ir analiziniai metodai reliatyvistinėje dinamikoje (1967–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus pedagoginio universiteto senatas.*

7. Robert Mokrik, Jonas Mažeika. Darbų ciklas „Baltijos sedimentacijos baseino požeminės hidroferos evoliucija, hidrocheminis ir izotopinis zoniškumas (1988–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas, Geologijos ir geografijos instituto taryba.*

Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtos) darbas

1. Edmundas Montrimas, Valentas Gaidelis, Vyntas Jankauskas, Vytautas Getautis, Donatas Jonas Sidaravičius. Darbų ciklas „Organinė optoelektronika: naujos organinės medžiagos, fotoreceptorai ir fizikiniai reiškiniai juose (1980–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas, UAB „Tiksloji sintezė“.*

2. Petras Petroškevičius, Jonas Skeivalas, Algimantas Zakarevičius, Eimuntas Kazimieras Paršeliūnas. Darbų ciklas „Lietuvos geodezinio pagrindo sukūrimas ir plėtra Euro-

pos lygmenyje (1990–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas, UAB „Aerogeodezijos institutas“, Nacionalinė geodezijos, kartografijos ir žemėtvarkos įmonių asociacija.*

Biomedicinos mokslų sekcija

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Elena Moncevičiūtė-Eringienė. Darbų ciklas „Navikinis augimas – padedanti ląstelėms išgyventi evoliucinio piktybinio rezistentiškumo lėtiniam žalojimui pasekmė (1972–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto Onkologijos instituto taryba.*

2. Rimantas Steponas Nivinskas, Lidija Truncaitė, Aurelija Zajančauskaitė. Darbų ciklas „T4 tipo bakteriofagų genų struktūros ir raiškos reguliavimo tyrimas (1975–2005 m.)“. *Pateikė Biochemijos instituto taryba.*

Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtos) darbai

1. Rasa Bagdonienė, Rasa Sirtautienė. Darbų ciklas „Sava laikės diagnostikos ir modifikuotų gydymo metodų pritaikymo svarba šiuolaikinėje aklumo prevencijoje (1994–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto vaikų ligoninė, VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos.*

2. Vytautas Kesminas, Rimantas Repečka, Tomas Virbickas, Linas Ložys. Darbų ciklas „Žuvų populiacijų ir bendrijų tyrimų taikymas aplinkosaugoje ir žuvininkystėje (1995–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto Ekologijos instituto taryba, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Gamtos apsaugos departamentas, Žuvininkystės departamentas prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos.*

Technologijos mokslų sekcija

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Albertas Čaplinskas. Darbų ciklas „Programų sistemų inžinerija: didelių programų sistemų kūrimo metodai, technologijos ir priemonės (1973–2005 m.)“. *Pateikė Matematikos ir informatikos instituto taryba.*

2. Benediktas Čėsna, Leonas Vaidotas Ašmantas, Petras Vaitiekūnas. Darbų ciklas „Šilumos mainų intensifikavimas ir dėsninųjų nustatymas energetiniuose įrenginiuose (1975–2005 m.)“. *Pateikė Lietuvos energetikos instituto taryba, Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas.*

3. Matas Vytautas Gutauskas. Darbų ciklas „Pluoštinių polimerų eksploatacinio stabilumo vertinimo sistemos sukūrimas (1966–2005 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas.*

4. Stanislovas Sajauskas. Darbų ciklas „Elektroakustinių ir akustooptinių metodų sukūrimas bei tyrimai (1970–2005 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas.*

5. Antanas Žiliukas. Darbų ciklas „Stiprumo ir irimo kriterijų sukūrimas ir taikymas (1988–2005 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas.*

Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtos) darbai

1. 1. Donatas Čygas, Alfredas Laurinavičius. Darbų ciklas „Automobilių kelių ir gatvių tiesybos technologijų eksperimentiniai tyrimai ir taikymas (1993–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas, Asociacija „Lietuvos keliai“, Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“.*

2. Vytautas Stankevičius, Jūratė Karbauskaitė, Raimondas Bliūdžius, Edmundas Monstvilas. Darbų ciklas „Pastatų energinis efektyvumas (2000–2005 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos instituto taryba.*

Atsiliepimus ir siūlymus siųskite Lietuvos mokslo premijų komitetui iki 2007 m. sausio 15 d. adresu: Gedimino pr. 3, LT-01103 Vilnius.

Lietuvos mokslo premijų komisija

Remia mokymąsi visą gyvenimą

Spalio 25 d., Europos Parlamente įvyko balsavimas dėl ES integruotos veiksmų programos mokymosi visą gyvenimą srityje. Šios programos tikslas – skatinti Europos Sąjungoje žinių visuomenės plėtrą, ekonominę pažangą, geresnę kokybę darbo vietų kūrimą bei didesnę socialinę sanglaudą.

Už šį pasiūlymą balsavusi Lietuvos atstovė dr. Laima Andrikiene džiaugėsi, kad Europos Parlamentas pritarė šiam pasiūlymui, pagal kurį mokymosi visą gyvenimą programai 2007–2013 m. bus skiriama 13,6 mlrd. eurų iš Europos Sąjungos biudžeto. Ji pažymėjo, kad „Kad šiai programai 2007–2013 m. bus skiriama beveik dvigubai daugiau lėšų, negu siūlyta anksčiau (6,97 mlrd. eurų)“. Anot L. Andri-

kienės, naujoji integruota veiksmų programa, skirta mokymuisi visą gyvenimą, susidės iš šešių dalių: *Comenius* (programa, skirta mokykloms, jų bendradarbiavimui ES), *Erasmus* (programa, skirta universitetams), *Leonardo da Vinci* (skirta profesiniam mokymui remti), *Grundtvig* (programa, skirta suaugusiųjų švietimui remti, švietimo darbuotojų mobilumui), *Transversal* (nauja programa, skirta kalbų mokymui, su informacine ir komunikacine technologija susijusiai veiklai) ir *Jean Monnet* (programa, skirta Europos integracijos studijoms bei tyrimams remti).

Daugiausia lėšų – 5,930 mlrd. eurų – teks *Erasmus* programai, siekiant, kad iki 2011 m. *Erasmus* studentų skaičius būtų 3 mln. (šiuo me-

Europos Parlamento narė dr. Laima Andrikiene

tu jų yra apie 1,2 mln.), kad *Leonardo da Vinci* remiamų stažuotų skaičius iki 2013 m. pasiektų 150 tūkst. ir kad vienas iš penkiolikos ES mokinių 2007–2013 m. dalyvautų *Comenius* programoje.

Živilė Didžgalvienė

EUROPOS SAJUNGOS PARAMA

Vyriausybei leidus prisiimti papildomus finansinius įsipareigojimus dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos, LR švietimo ir mokslo ministerija skyrė paramą dar 16 švietimo ir mokslo projektų, kuriais bus plėtojami žmogiškieji išteklių profesinio mokymo, aukštojo mokslo, neformaliojo suaugusiųjų švietimo bei svarbios mokslo srityse. Spalio 27 d. ministerijoje pasirašytos sutartys su 13 organizacijų: universitetais, mokslo institutais, kolegijomis, profesinėmis mokyklomis ir viena asociacija. Iš viso projektams skirta per 8,2 mln. Lt Europos socialinio fondo ir nacionalinio biudžeto paramos.

Projektams siekiama gerinti aukštos kvalifikacijos specialistų (vaikų gydytojų, kraujagyslių chirurgų, inžinierių ir kt.) rengimą, tobulinti jaunųjų mokslininkų ir kai kurių sričių tyrėjų kompetenciją. Kiti projektai padės tobulinti kolegijų dėstytojų ir andragogų kompetencijas, kolegijose plėtoti elektronines studijas, rengti naujas profesinio mokymo programas, atlikti kvalifikuotų specialistų poreikių tyrimus.

„Šiems projektams nebuvo skelbiama atskiro konkurso: pritrūkus lėšų praėjusio kvietimo teikti paraiškas metu gerai parengti projektai buvo įtraukti į rezervinių projektų sąrašą. Todėl nebuvo sudėtinga atrinkti finansuoti tinkamus projektus“, – teigia švietimo ir mokslo ministerijos ES paramos koordinavimo skyriaus vedėjas Aurimas Morčūnas.

Projektai bus įgyvendinti iki 2008 m. pavasario.

Rima Martinienė

Lietuviui profesoriui – Čilės universiteto garbės daktaro vardas

Santjago Gabriela Mistral universiteto garbės daktaras Julius Kakarieka Silius su dukromis Aldora ir Elena

Spalio 18 d. Lietuvos piliečiui profesoriui Julijui Kakariekai Siliui Santjago Gabriela Mistral universitetas suteikė garbės daktaro vardą už didžiulį nenuilstamą dėstytojo darbą ir vaisingus bei išsamius mokslinius tyrinėjimus viduramžių istorijos srityje Čilės ir kituose užsienio universitetuose.

J. Kakariekos Siliaus mokslinė veikla yra plačiai žinoma Čilėje ir kaimyninėse šalyse – jis dėstė įvairiose aukštosiose mokyklose Čilė-

je ir Argentinoje, buvo Concepcion universiteto (Čilė) Istorijos ir geografijos instituto direktorius. Jau penkiolika metų J. Kakarieka Silius dirba Gabriela Mistral universiteto Istorijos teorijos ir filosofijos bei Politinės minties istorijos katedroje.

Naujasis Gabriela Mistral universiteto garbės daktaras 1922 m. gimė Lietuvoje. 1942 m. įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos ir filosofijos fakultetą, paskui emigravo į Vokietiją, ten pradėjo savo profesinę veiklą. Vė-

liau gavo stipendiją studijuoti Čilėje – šalyje, su kuria susiejo savo asmeninę ir profesinę ateitį.

Laura Tupė

LR ambasados Argentinos Respublikoje, Brazilijos Federacinei Respublikai, Kolumbijos Respublikai, Urugvajaus Rytų Respublikai, Venesuelos Bolivaro Respublikai, Čilės Respublikai ir Ekvadoro Respublikai pirmoji sekretorė

Ar mokslui reikia filtrų?

Prof. Romanas JANUŠKEVIČIUS

Jau paskelbtas internete (žr. http://www.mii.lt/index.php?siteaction=news_notices.view&id=535&&lang=lt) Vyriausybės nutarimo projektas, kuriame faktiškai siūloma panaikinti habilituoto daktaro mokslo laipsnį ir paversti jį asmens garbės reikalui nesiejant su profesoriaus pareigomis. Tiesa, savo tinklapyje ministerija kviečia diskutuoti ir net balsuoti (<http://www.smm.lt/paslaugos/proj060906.htm>), bet kuluaruose kalbama, kad viskas jau nuspręsta. Šių eilučių autorius priklauso keistuoliams, kurie nesutinka su tuo, kas jau nuspręsta ir net nubalsuota internete. Autorius sutinka tik su argumentais – jie gali būti rimti, gali būti silpni arba jų gali visai nebūti.

Taiigi ar reikia filtrų? Jei ieškotume analogijos su vandeniu, atsakymas į antraštėje suformuluotą klausimą turėtų būti teigiamas, nes nefiltruotas vanduo dažnai būna drumzlinas. Siekiant skatinti mokslo žmogų dirbti ir išfiltruoti įvairaus plauko „mokslo imitatorius“ Lietuvoje dabar dar funkcionuoja dvipakopė filtravimo sistema. Iš pradžių savo darbo srities specialistams (ne biurokratams!) mokslininkas turi įrodyti, kad jo atlikti mokslo darbai tikrai verti daktaro, o paskui – habilituoto daktaro mokslo laipsnio. Tam skiriamos lėšos samdyti oponentus, specialistų komitetus, – ir visa tai tik tam, kad mokslas bent jau šiuo atžvilgiu būtų grynas. Žinoma, ne visada pasiseka išfiltruoti įvairius nitratus, bet tai jau kita kalba. Priklausomai nuo mokslo laipsnio galima užimti atitinkamas pareigas, o nuo pareigų priklauso ir darbo užmokestis.

O kur konkursas? Tikrai, šioje schemoje nepamiršta svarbi detalė – trečiasis filtras, kai pareigoms skelbiamas konkursas, ir tik konkuruojant aršioje kovoje geriausias iš

geriausių (sakykim, habilituotų daktarų) užima, tarkime, profesoriaus pareigas. Per trisdešimt darbo metų matematikos laukuose man neteko matyti konkurso, kad į vieną vakuojančią profesoriaus vietą pretenduotų bent du kandidatai! Kodėl konkursai popieriuje nuolat skelbiami, o realiai jų nėra? Visiškai trivialus atsakymas – paklausa viršija pasiūlą! O kodėl taip yra? Pirmi du filtrai – daktaro ir habilituoto daktaro – taip viską nufiltruoja, kad konkursui nieko nebelieka! Tiesa, čia aš neminiu dar vienos labai svarbios „išsekimo“ priežasties – matematikoje (manau, ir daugelyje kitų mokslo sričių) reikia daug dirbti, jei nori nors nedaug pasiekti. Reikia kažką, liaudiškai tarant, pagimdyti, o už tai moka grašius. Ir apskritai gimdyti dabar ne tik nuostolinga, bet ir nemadinga!

O kiek jų, tų profesorių, reikia? Hm, labai netrivialus klausimas! O kiek armijoje reikia generolų? Sako, anksčiau jų buvo mažai, o dabar – daug... Kad ir kaip ten būtų, aišku viena: jie reikalingi! Bent jau tam, kad kiekvienas kareivis norėtų tapti generolu! Tiesa, jei visi taps generolais, tai neliks kareivių. Suprantama, tai irgi blogai. Bet jau girdžiu kolegų kritiką – analogija tarp mokslo ir kariuomenės yra nevykusi! – tad grįžkime prie profesorių.

Lietuva – Hario Poterio šalis? Dar ne, bet greitai tokia taps štai kodėl. Visi dėstytojai ir mokytojai stebuklų šalyje vadinami profesoriais. Mano manymu, tai skamba gražiai. Pašalinus antrąją – habilituoto daktaro – pakopą, kelyje į profesoriaus pareigas filtravimas gerokai susilpnės, ir po kelerių metų Lietuva virs stebuklų šalimi, kurioje visi dėstytojai bus profesoriai. Tai tikrai būtų puiku, jei ne vienas BET: Vyriausybės nutarime nenumatyta stebuklingų šaltinių, iš kurių bus semiami papildomi finansai profesoriškoms algoms, net jeigu jos liks tokios pat skurdžios, kaip dabar.

O konkursai? Taip, rimti konkursai, tokie, kaip užsienyje? Užsienyje daug kas kitaip, negu Lietuvoje: veikia rekomendacijų sistema, beveik visi moka mokesčius, neveikia svainystės ryšiai, lanksti mokslo administravimo sistema. Pas mus bus kitaip: mokslininkas savo tinkamumą profesoriaus pareigoms turės įrodinėti ne siauros darbo srities specialistams (kaip faktiškai buvo daroma habilitacijos metu), o labai plataus profilio atestacijos komisijoms. Taiigi antroji ir trečioji mokslinio filtravimo pakopos sunaikinamos, o vietoj jų – pykšt! Schema gerai pažįstama – seną sugriaukime iki pat pamatų, o naują kaip nors sukursime...

15 mokslinių straipsnių į žurnalą „Abra Kadabra“ – ar tai daug? Vyriausybės nutarimo projekte siūloma tokia formulė: „į profesoriaus pareigas gali pretenduoti mokslininkai, kurie [...] po to, kai jiems suteiktas daktaro laipsnis, paskelbė ne mažiau kaip 15 mokslinių straipsnių recenzuojamuose periodiniuose mokslo leidiniuose“. Šiais laikais įsteigti periodinį žurnalą gali bet kas, o padaryti jį recenzuojamą – pigiau grybo! Leidi, sakykim, kokios nors vietinės konferencijos darbų rinkinėlį, o jų autoriai recenzuoja vieni kitų darbus, ar panašiai. Taiigi, sudėjęs visus tokius „straipsnius“, gausi profesorių...

Oponentai sako – mes valome kelius jaunimui! Netiesa, Lietuvos praktika rodo ką kita. Mat dar neseniai buvo laikotarpis, kai be habilitacijos galėjai tapti profesoriumi. Kažkodėl neskelbiama statistika, kiek jaunimo tapo profesoriais. Bent aš nežinau nė vieno tokio atvejo. Užtat žinau ne vieną ir ne du atvejus, kai pensinio amžiaus asmenys, sudėję į vieną krūvą visų savo gyvenimo metų darbų minėto tipo žurnaluose ir lydimi atestacijos komisijose sėdinčių kolegų palinkėjimų, pavyzdžiui, „tai geras žmogus“, sėkmingai tapo profesoriais.

LIBERBIZNIZMO GŪNIAUŽTUOSE

Prof. habil. dr. Algis BUTKUS

Koks patrauklus žodis – *laisvė*. Iš čia kyla žmogaus *teisės*. Jau tris penkmečius kopiuoju stiklo kalnų į šį žiburį. Deja, „ne tau, Martynai, mėlynas dangus...“ Tik matai, kaip šildosi kiti, į kairę ir dešinę žarstydami pažadus. „Ką išrinkote, tą ir turite...“ Ar sunku valdančiajai aukštuomenei sukurti įstatymą: „Kiek atėjo, tiek užteks“? Nė vienoje partijoje Lietuvoje nėra bent 1 proc. rinkimų teisę turinčių žmonių. Kodėl? Kodėl laisvių šaukliai nekaltina apie pareigą?

Kartą žinomas mūsų politikas (V. L.) pasakė maždaug taip: „Dabar politika bus *skaidri*...“ Vadinasi, iki šių žodžių valdančiųjų veiksmai buvo *drumsti*. Patyręs darbo žmonių gynėjas (A. M. B.) po rinkimų prisipažino: „Maža, kas sakoma prieš rinkimus...“ Visi Seimo nariai (su patarėjų brigada) pluša savo ir tautos labui, žinodami esą nepakaltinami, neatšaukiami kaip... TSKP nariai. Portfelijų skirstymas tęsiasi savaitėmis. Savų atlyginimams kelti pritariama greitai ir vieningai (95–98 proc.), o progresyviųjų mokesčių įvedimas (koks praktikuojamas Europos Sąjungos valstybėse senbuovėse) niekaip nepajauda. Sugautas už rankos Temidės pareigūnas šmakšt ant stalo blogos sveikatos pažymėjimą ir... atleidžiamas su krepšiu dovanų (šiuo popierėliu tikima be jokių komisijų tyrimų!). Diplomuotam ekonomistui ponui G. V. turėjo būti žinomi JAV inžinieriaus Teiloro bandymai, atlikti XIX. a. pabaigoje, tiriant atlyginimo dydžio įtaką darbo našumui. Sąžiningas žmogus, kad ir kiek jam mokėtų, negali ilgai dirbti už du. Vieno Lietuvos universiteto vadovas sugebėjo darbuotis už dešimt profesorių! Ir ką? Nieko. Galbūt reikia steigti dar vieną kontrolės įstaigą – esamos „nespėja“?

Išleidžia Seimas vidutiniškai gerą įstatymą, žiūrėk, atitinkama ministerija poįstatymiais raštais padaro jame skylių. O tūlas apskrities valdininkas tas skylės praplečia taip, kad sunkvežimis gali pravažiuoti. Nuobodų popierių perrašinėjimą įstaigoje galima pajavairinti siuntinėjant senučiukę pažymos dešimtis kartų. Kas tam sutrukdys? Nebent parapipys klebonas. Kur dingo sąžinė, garbė ir padorumas? Pergvenome carinę priespaudą, dviejų pasaulinių karų sunkius metus, trėmimus... ir apsitvėrėme geležiniais langais! Negi mums būtinas šlubas kazerinis žandaras su bizūnu? Atrodo, kad Briuselio biurokratams „smulkmės nerūpi“ – atiduosit pusę savo aukso ir jaunimo, o toliau žinokitės... Kveskitės visokius arabus, juodaodžius – pigią darbo jėgą. Kartokite Vokietijos ir Prancūzijos klaidas. Svarbu, kad tik jų bendrovėms tekėtų aukso upeliai.

Lietuvos Statute XVI a. yra nuostata: „Jei ponas neužtikrina valstiečiui pragyvenimo, jis turi teisę eiti pas kitą poną“. Jei šiandien tave nukriaudė darbdavys, kreipkis į teisumą, samdyk advokatą... Gal laimėsi. Bet geriau keliauti svetur duonos prasimanyti – ten viltis tikresnė. Todėl Lietuva mažėja, tauta nyksta. (Mėginau kartą pasigalvoti su šil-

mos pardavimo monopolistu. Rezultatas – 0:0!)

Naujas ministras – nauja tvarka. Kas neuždrausta, tas leistina. Parodykite teisininką, žinantį visus įstatymus. Išvardykite valstybes, kurių įstatymai būtų iškalti akmenyse kaip Hamurabio! Taip, visi žmonės klysta, nes yra žmonės. Sąžiningieji taisyso klaidas, prisipažįsta pasielgę ne taip. Kiti giriasi neraudonuodami.

Mokslas (bet koks) prasideda nuo elementoriaus. Mokykla pakylėja vaikus aukščiau instinktyvaus vyresniojo mėgdžiojimo. Būsimąjį pilietį moko daugiau žinantis ir labiau patyręs žmogus, savotiškas treneris. Kompiuteris, internetas yra įrankiai. Jie nepakeis žmogaus mąstymo, išradinimo ir gebėjimo pasirinkti. Deja, tais prietaisais tikima kaip burtų lazdele ar filosofiniu akmeniu. Kam naudinga slopinti studento loginį mąstymą, paklaustų romėnas: ar universitetui, ar pardavėjui. Kažkada prof. Daumantas Maciulevičius yra pasakęs: „Kursinius ir diplominius projektus galima suprogramuoti. Gavęs užduotį, studentas paspaus klavišą ir...“ Spėjimas pasivirtino. Projektai perkami pagal skelbimus prie universitetų. Jau kai kur iš inžinierių absolventų nereikalaujama brėžinių. Viskas laikmenoje. Ir nesvarbu, ar darbo brėžinių programa *Autocad* nubraižė būsimasis bakalauras, ar amatininkas už kelis šimtus litų. Bet... žemiausio lygio mokslininkų rengimo planas įvykdytas! Valio! O kiek pageidautina turėti tokių ir kiek aukštesnio magistro lygio mokslininkų Lietuvai? Kiek jų dirba universitetuose, gamyboje, draudimo bendrovėse ar parduotuovėse Lietuvoje ir užsienyje? Bet aukštas valdininkas pasakys: „Auginame žinių visuomenę!“ O kiek reikia žinių, reklamos, pornografijos... naujų piliečių? Nuo jų pertekliaus iš internetinio šiukšlyno išsivystė savotiška liga. Jau pradinukai tampa patyruisiais seniais, tik pramogų vartotojais. Ir kaip tai panašu į Sovietų Sąjungoje buvusias kukurūzines, plėšines, chemizacijos ir kitokias kampanijas. Deja, mokslininkų kiekio pasipuikavimai prieš kitus yra brangūs ir... labai parankūs užsienio firmoms. Jauni išsilavinę asmenys eksportuojami už dyką. Jei universitetai nepersitvarkys, juos greit aplenkis kolegijos.

Pavyzdžiui, Vokietijoje studentas, praleidęs 25 proc. specialybės paskaitų, yra šalinamas, o pas mus į paskaitas gali eiti, gali neiti. Gausi skolos lapelius. Mašininės „špagalkas“ taip pat. O kam dėstytojui papildomai dirbti be atlyginimo? Parašei „silpnai“ – ir kriukis. Visi, išskyrus krašto ūkį, patenkinti.

Ar universiteto kolegos žino, kas kur tobulinasi užsienyje: ar jauni perspektyvūs daktarai, ar administracijos atstovai? Kas buvo apdovanojamas, kiek, už ką? Dažniausiai tai yra paslaptis, laukianti žiniasklaidos atstovų. Kaip viename ar kitame universitete renkami rektorai, dekanai, katedrų vedėjai? Ar varžytuvės yra tikros, ar bičiuliškos? Šitokias žinias turėtų skelbti *Mokslo Lietuva*, nes juk dygstant demokratijai auginame... „žinių visuomenę“.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Per konferencijos pertrauką UAB „Brown & Sharpe-Precizika“ generalinis direktorius Algimantas Barakauskas (viduryje) bendrauja su konferencijos dalyviais

UAB „Altechna“ stendas, skirtas lazerinių staklių technologiniams taikymams

Siekiant mokslo ir gamybos sąjungos

Pastangas reikia vienyti

Gerbiamasis Algirdai Barakauskai, kodėl Lietuvos pramonė vis dar menkai naudoja Lietuvos mokslo galimybes?

Nėra gerai sustyguoti gamybiniai interesai ir mokslas. Aukštosios mokyklos turi šokią tokią mokomąją bazę, bet ji silpna, dažnai pasenusi, dėl to nukenčia kai kurių sričių specialistų rengimas. Gamybininkai su prastais gaminiiais šiandien toli nenuėis, todėl esame priversti mikliai sukstis, nuolat atnaujinti gamybą, o tam reikia naudoti pažangiausias technologijas ir įrangą. Manau, kad šiandien gamybininkai naudoja pažangesnę įrangą ir aparatūrą, negu aukštosios mokyklos. Įmonėms tenka sukstis savo jėgomis, nelaukiant pagalbos iš aukštųjų mokyklų ir mokslo institutų.

Vis dėlto padėtis po truputį gerėja, atsiranda technologinių parkų ir platformų, taigi siekiama suvienyti gamybos ir mokslo pajėgas. Štai ir šiame seminare Lietuvos inžinerinės pramonės asociacijos atstovas dr. Henrikas Mykolaitis supažindins su ateities gamybos platformos galimybėmis. Tai mėginimas rasti bendrus mokslo ir gamybos sąlyčio taškus. Nors mūsų techninė bazė ir skiriasi, bet protinių žmonių yra ir moksle, ir gamyboje, taigi reikia suvienyti jų pastangas. Tada mokslas lengviau ras savo kelią į gamybą. Šiandien to atotrūkio esama, gamybininkai toli gražu nepakankamai pasinaudoja mokslo institucijų galimybėmis.

Lietuvoje vis dar būna priešingai

Kokios priežastys lėmė, kad mokslas, bent jau savo techninėmis, aparatūrinėmis galimybėmis atsilieka nuo šiandieninės gamybos poreikių?

Viena svarbiausių priežasčių – finansiniai dalykai. Per pastaruosius 10 metų atsirado daug bendrų įmonių, kurios finansis-

Algimantas Barakauskas su kolegomis

kai gana tvirtos, o to tikriausiai negalėtume pasakyti apie mokslo institutus. Nuolat girdime, kad tiek institutai, tiek aukštosios mokyklos nepakankamai remiami. Skaudu matyti, kai aukštųjų mokyklų laboratorijose nėra naujausios aparatūros, šiuolaikinių kompiuterinių programų. Tada neįmanoma dėstyti ir technologinių naujovių. Teko lankytis pas vokiečius ir japonus. Ten mokslo įstaigose dirbama su naujausia, šiuolaikiškiausia aparatūra, o gamyboje naudojamos senesnės, nors taip pat labai geros technologijos. Lietuvoje yra priešingai. Studentams galima dėstyti nebent veikimo principus, bet neišdėstoma to, ko reikia būsimiems gamybininkams.

Užsienio bendrovės savo šalyse atėina į pagalbą universitetams, naujausia savo įranga aprūpina mokymo laboratorijas. O kaip Lietuvoje?

Mes, gamybininkai, suinteresuoti, kad studentai būtų geriau rengiami, todėl taip pat stengiamės padėti. Štai mūsų įmonėje yra gera metrologijos bazė, dirba geri specialistai. Su Vilniaus Gedimino technikos universitetu esame sudarę sutartį ir apmokome Mašinų gamybos fakulteto studentus. Kas savaitę studentai ateina į mūsų įmonę ir mokosi dirbti su mo-

derniausiais metrologiniais aparatais, metrologinėmis technologijomis. Juos moko mūsų darbuotojai. Toks bendradarbiavimas padeda rengti geresnius specialistus. Bet būtų dar geriau, kad pats universitetas turėtų bent panašią aparatūrą. Juk ne gamybininkų reikalas rūpintis studentais. Mums tenka suksti galvą, kaip pagaminti ir parduoti savo produkciją. Vis dėlto stengiamės rasti laiko ir studentams, nes šiandien tai būtina. Kol aukštosiose mokyklose nepasiekime bent panašaus į būtiną technologinio aprūpinimo lygmens, nebus išgyta reikalinga aparatūra, tol bus atotrūkis tarp mokslo ir gamybos.

Galiu sutikti, kad užsienio bendrovės palaiko universitetų laboratorijas, aprūpina nauja technika, bet nesutinku, kad tai pagrindinis universitetų išlaikymo šaltinis. Tai tik dalinis finansavimas, veikiant kartu su valstybės skiriamomis lėšomis. Nepamirškime, kad Lietuvos įmonių galimybės daug mažesnės. Kad ir Vokietija – šalis, kurioje yra gilia gamybos tradicijos, labai išplėtotą automobilių gamybos pramonę, elektrotechniką. Tad disponuojant milžiniškomis pinigų sumomis bepinu remti aukštąsias studijas, duoti užsakymus mokslui. Juk Lietuvoje neliko net mašinų ga-

Spalio 13 d. Vilniuje, *Holiday Inn* viešbučio konferencijų salėje vyko seminaras, kurio tema – *Mokslo žinios verslui – inovacijų sėkmės pavyzdžiai ir perspektyvos. I ciklas: Inovacijų finansavimo galimybių aukštųjų technologijų įmonėse*. Seminare rengėjas – *VŠĮ Perspektyvinių technologijų taikomųjų tyrimų institutas*.

Su Ūkio ministerijos sukurtomis inovacijų finansavimo galimybėmis supažindino prof. Algirdas Galdikas. Dr. Juras Ulbikas, atstovavęs UAB *Europanorama*, kalbėjo apie smulkias ir vidutines verslo įmones ir BP 7 privalumus bei trūkumus dalyvaujančioms projektuose įmonėms. Su ateities gamybos platformos perspektyvomis supažindino dr. Henrikas Mykolaitis (Lietuvos inžinerinės pramonės asociacija). Apie įterptinių sistemų platformą ir informacinių komunikacinių technologijų perspektyvas Lietuvoje kalbėjo prof. Egidijus Kazanavičius (Kauno technologijos universitetas).

Akademinė valanda seminare buvo skirta trimis įmonėms; jos pasidalijo savo sėkmės istorijomis ir patirtimi. Bendros Lietuvos ir JAV įmonės UAB *Brown & Sharpe-Precizika* generalinis direktorius Algimantas Barakauskas papasakojo, kaip buvo sukurtas elektros apskaitos prietaisai, apsaugantis nuo elektros energijos grobstymo. Projektą rėmė Ūkio ministerija. UAB *Altechna* atstovas Gintautas Šlekys pristatė submikroninio tikslumo pozicionavimo įrenginį femtosekundinių lazerių technologiniams taikymams. Apie ES BP 6 remiamus UAB *Biocentras* aplinkosauginius projektus kalbėjo dr. Saulius Grigiškis.

Per kavos pertraukėlę kalbinome bendros Lietuvos-JAV įmonės UAB *Brown & Sharpe-Precizika* direktorių A. Barakauską.

mybos. Yra įmonių, gaminančių mechanines detales, kai kuriuos mazgečius, bet staklių Lietuvoje nebegamina niekas, nors ši pramonės šaka galėjo išlikti. Deja, geriausios įmonės buvo parduotos: *Žalgiris, Komunaras, Šlifavimo staklių gamykla, F. Dzeržinskio staklių gamykla*. ... Jos visos labai greitai subyrėjo.

Gal nebuvu kas perka tų įmonių produkcijos?

Taip tik atrodo. Jeigu taip vertintume, tai nebuvu kas perka ir mūsų įmonės produkcijos. Iš tikrųjų nebuvu bendros valstybės politikos dėl mašinų gamybos ir staklių pramonės. Vienos sunkiau, kitos lengviau, bet staklių įmonės būtų išgyvenusios. Tačiau buvo išparduotos, išplėtos. Kai kas iš to užsidirbo, bet bazė buvo sunaikinta.

Ar tam, kad pakiltume, pirma reikia viską iki pamatų sugriauti?

Matyt, tokia žmogaus natūra.

Praeities patyrimas – ne našta

Kaip pasikeitė Lietuvos ir JAV bendra įmonė UAB „Brown & Sharpe-Precizika“, palyginti kad ir su ta įmone, kuriai vadovavo Vladas Algis Gapšys?

Tarybiniais laikais tai buvo ENIMS Vilniaus filialas, kuriame teko kurti mokslą ir mažiau rūpintis gamyba, nes savo sukurtą mokslinę produkciją turėdavome atiduoti kitoms Sovietų Sąjungos įmonėms. Šiuo metu mums patiems reikia rūpintis kaip kurti, gaminti ir parduoti. 1990–1991

m. steigdami bendrą Lietuvos ir JAV įmonę, panaudojame visa, ką ligi tol turėjome sukūrę geriausio. Tai keitiklių, koordinatinių matavimų mašinų ir kitos technologijos. Sovietinių metų įdirbis ir šiandien mums yra geras pagrindas, o tobulinimo darbai vyksta nuolat. Tų darbų pagrindinė bazė buvo labai protingi žmonės, kai kurie iš jų dalyvavo ir šios dienos seminare, pavyzdžiui, prof. Albinas Kasparaitis. Buvęs mūsų bendros įmonės vadovas V. A. Gapšys ir dabar dažnai ateina į mūsų įmonės pasitarimus, iš klausome jo minčių ir jomis pasinaudojame. Mūsų įmonės padėti vertinčiau gerai: esame aukštos technologijos gamintojai, taip pat ir kūrėjai. Turime darbuotojų, su kuriais galime tobulinti ir kurti labai sudėtingus gaminius. Kuo daugiau tokių įmonių bus Lietuvoje, tuo visiems bus geriau.

Lietuvis sėdi užsidaręs ir pats sau dirba

Seminare kalbėdamas apie femtosekundinių lazerių taikymą, Gintautas Šlekys užsiminė apie naudojamą labai tikslią pozicionavimo įrangą. Turime pasaulyje pagarsėjusią Kazimiero Ragulskio, šiandien mininčio savo 80-metį, vibrotechnikos ir vibroinžinerijos mokyklą. K. Ragulskio ir jo mokinių sukurti įtaisai buvo naudojami kosminėse programose, povandeniniame laivyne ir sudėtingiausioje karinėje technikoje, tačiau mūsų lazerių kūrėjai ir taikytojai naudojami

Nukelta į 5 p.

Patekti tarp elitinių rinkos „žaidėjų“

ES Bendroji programa smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms, diegiančioms inovacijas: privalumai ir trūkumai

Dr. Juras ULBIKAS

Remia inovacijas diegiančias smulkias įmones

Dažnai kalbant su smulkaus ir vidutinio verslo (toliau – SVV) įmonių atstovais, tenka išgirsti nuomonę, kad jeigu jau kokia nors „valdiška“ institucija remia smulkų verslą, tai kodėl ji kelia tokius sudėtingus reikalavimus norintiesiems gauti „žadėtąją“ paramą. Tokiais atvejais apie finansuojančiąją instituciją reikia mąstyti kaip apie įmonių klientą, keliantį tam tikrus reikalavimus darbui, kurį nori pavesti įmonei. Tik patenkinę tuos reikalavimus, galite gauti užsakymą. Taigi pirmiausia reikia suprasti, kodėl ES remia smulkų verslą, tada paaiškės daugelis iš pirmo žvilgsnio nesuprantamų reikalavimų, kuriuos aptinkame oficialiuose Europos Komisijos (EK) dokumentuose. Remdama SVV įmones ES turi dvigubą interesą – tiek ekonominį, tiek socialinį: SVV įmonės sudaro ES ekonomikos pagrindą ir kartu dideliu mastu padeda spręsti užimtumo problemą. Tarp daugelio ES paramos SVV įmonių mechanizmų ES Bendrojoje programoje (BP) yra sava specifika. Parama daugiausia skirta remti inovacijas diegiančias SVV įmones, iš kurių tikimasi naujų technologinių sprendimų ir perspektyvių produktų, o gal ir naujo NOKIA stebuklo.

Kuo patraukli ES Bendroji programa

Pirmiausia inovacijų diegimas, technologijų plėtojimas, perspektyvių produktų kūrimas – labai imlus investicijoms verslas. Smulkus verslas toli gražu ne visada yra pajėgus tam skirti reikiamų lėšų. Antra, pagal ES Bendrąją programą skiriamos investicijos perspektyvioms technologiniu požiūriu, bet rizikingoms inovacijoms, kurios toli gražu ne visos pasiteisina. Vadinas, ES parama inovaciniams SVV įmonių projektams pirmiausia sumažina pačios įmonės riziką dirbant su naujomis technologijomis

ir inovacijomis. Įmonė ne tik gauna paramą inovatyviems produktams kurti, bet jai sudaromos sąlygos projektui pasitelkti kitų verslo įmonių, turinčių specifinės srities ekspertų, kurių galbūt trūksta paramą gaunančiai įmonei. Taip pat suteikiama galimybė bendram darbui pasikviesti geriausius, vadinas, ir brangiausiai apmokamus mokslininkus, galinčius išspręsti kylančias technologines problemas ar pasinaudoti sudėtinga mokslinė, technologine baze. Negalima pamiršti ir teises į intelektinę nuosavybę, kuri yra sukuriama projekto vykdymo metu. ES Bendrojoje programoje yra specialios SVV įmonių paramos schemas, kai visa intelektinė nuosavybė pereina toms įmonėms. Taip sudaromos palankesnės sąlygos komercializuoti projekto metu sukurtus produktus.

Taigi įmonės požiūriu Europos Komisija – klientas, kuriam smulkaus verslo įmonė padeda įgyvendinti jo strateginius tikslus. Vykdydama ES Bendrosios programos remiamą projektą įmonė, dirba pagal EK užsakymą, o ši yra linkusi finansuoti labai rizikingus, tačiau perspektyvius ir ES prioritetus atitinkančius projektus. EK ne tik brangiai perka įmonės darbą, sudaro sąlygas į projekto vykdymą įtraukti reikalingus partnerius, bet ir – nors tai skamba kurioziškai – moka įmonei už jos pačios idėjos įgyvendinimą.

Projektų vykdymo sunkumai

Apie tai, kur ir kokiomis sąlygomis SVV įmonės gali teikti paraišką dalyvauti ES Bendrojoje programoje, reikia teirautis Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūroje, nes ji yra oficiali informacijos apie BP sklaidos institucija.

Būtina paminėti kai kuriuos bendrus BP projektų vykdymo sunkumus, su kuriais šio straipsnio autorius yra susidūręs tiek vykdydamas BP projektus, tiek juos koordinuodamas. Pirma, negalima tikėtis „greitų pinigų“. Nuo idėjos, kurią turėdama įmonė (ar mokslininkas) pradeda ilgą

Dr. Juras Ulbikas dėsto, kaip patekti tarp elitinių rinkos žaidėjų; šalia – prof. Algirdas Galdikas

projekto rengimo kelią, iki sutarties su EK praeina ne mažiau kaip metai, dažniausiai dveji. Taip pat negalima pamiršti, kad BP projektas nėra subsidija įmonei – tai pagalba kurti naujus produktus. Tad nereikia tikėtis pelningai „suteikti paslaugas“ ES, teks susitaikyti su tuo, kad dalis personalo laiko bus skirta projektui įgyvendinti. Vykdydami projektą sunkumų sukulia vėluojantys EK mokėjimai, todėl, norint nestabdyti darbų ir neatsilikti nuo projekto vykdymo plano, dažnai tenka investuoti savas lėšas. Įmonės, suprasdamos vykdomo projekto darbų svarbą savo verslui, paprastai būna pasiryžusios tokioms investicijoms, bet dažnai ne vieno mokslinio instituto ar universiteto mokslininkai patenka į beviltišką padėtį administracijai atsisakius skirti pinigų iš bendrų institucijos lėšų. Tokiais atvejais lietuviai partneriai praranda projekto kolegų pasitikėjimą dėl nesugebėjimo panaudoti projekto lėšas, o projektą vykdančios Lietuvos mokslininkai priversti arba stabdyti darbus, arba dirbti negaudami atlyginimo vien tam, kad išliktų tarptautiniame moksliniame kolektyve, nes tai užtikrina aukštą mokslinį jų darbų lygį.

Kita didelė problema – ES ir Lietuvos įstatymų skirtumai. Tiesą sakant, čia lemiamos įtakos turi net ne tiek patys skirtumai, kiek mūsų įmonių ar įstaigų administratorių, finansininkų bei valstybinių institucijų tar-

nautojų mentalitetas. Iki šiol yra išlikęs nesuprantamas noras būtinai rasti kokį nors poįstatyminį aktą ar sprendimą *„Valstybės žiniose“*, kuri būtų galima „kūrybingai interpretuoti“ kaip draudimą. Nesistengiama padėti universiteto ar instituto mokslininkui arba įmonės darbuotojui, vykdančiam projektą, rasti būdą, kaip teisiškai išspręsti koliziją tarp ES ir Lietuvos teisinių sistemų. Taip gaištamas laikas, vėluojama laiku atlikti darbus ir panaudoti lėšas, tad nereikia stebėtis, kad galiausiai Lietuvos partneriai gauna kur kas mažesnes lėšas negu buvo skyrusi EK projektui vykdyti.

Sėkmingai bendradarbiauti

Toliau – kelios prielaidos, leidžiančios sėkmingai bendradarbiauti su kolegomis iš ES šalių vykdančios ES Bendrosios programos projektus.

Pirma, BP projekto vykdymas yra darbas tarptautiniame konsorciame, kur ne visada ir ne visi partneriai vykdo savo įsipareigojimus, todėl labai svarbus bendravimas tarp konsorciumo partnerių. Niekam nereikalingi „snaudžiantys“ ir „tyleniai“ partneriai. Apie jums kilusius sunkumus – nuo to niekas nepapsaugotas – informuokite laiku. Dėl to bus mažiau rūpesčių visiems projekto dalyviams ir ypač koordinatoriui.

Antra, labai svarbu tinkamai vykdyti finansų apskaitą. Tą reikia daryti nuolat ir pagal BP metodiką. Neįmanoma metus vykdomo projekto apskaitą „sutvarkyti“ likus savaitei iki atsiskaitymo.

Trečia, nepraraskite projekto kolegų pasitikėjimo. Nebendravimas, nesugebėjimas patiemis spręsti problemas, nemokėjimas disponuoti projekto lėšomis ir ypač vėlavimas pateikti ataskaitas gali įmonę paversti nepageidaujamu partneriu.

Tačiau nepaisant visų išvardytų sunkumų, BP programa susilaukia daugybės paraiškų. Praktiškai yra paremiama tik viena iš dešimties pateiktų paraiškų. Vis dėlto, kodėl BP programa yra tokia patraukli? Atsakymas paprastas – BP projekto vykdymas yra ir įmonės, ir mokslinio kolektyvo aukšto darbo lygio pripažinimas tiek tarptautiniu, tiek mūsų valstybės mastu. Projektus įgyvendinančios įmonės patenka į elitinį ES projektus vykdančių firmų ar mokslo centrų akiratį, nacionalinės institucijos jas ima vertinti kaip pajėgų ir perspektyvių rinkos „žaidėjų“. Jei įmonės veikla susijusi su vykdomu ar vykdytu BP projektu, didinamas paramos intensyvumas kituose paramos mechanizmuose (struktūriniuose fonduose). Etiketė *„Įmonė, vykdančianti ES BP projektus“* tinkamai naudojama gali tapti puikia rinkodaros priemone, padedančia įsitvirtinti tarptautiniame inovacijų versle.

Atkelta iš 4 p.

ne lietuviškais pozicionavimo įtaisais, bet perka juos iš užsienio firmų. Kodėl?

Šiandien prof. Kazimierui Ragulskui išsiuntėme sveikinimo telegramą. Kokius pozicionavimo įtaisus naudoja G. Šlekys su bendradarbiais, man reikėtų pasidomėti, bet visai galimas dalykas, kad esama daug nesusišnekėjimo tarp pačių mūsų pramonės ir verslo bendrovių. Juk K. Ragulskio kurta ir plėtota mokslo ir inžinerijos kryptis nėra pamiršta. Buvęs K. Ragulskio mokinys prof. Ramutis Bansevicius su kitais bendraminčiais plėtoja mechatroniką, plečia savo tyrinėjimų ir darbų bazę.

Pozicionavimo problemomis užsiima ir mūsų įmonė – esame sukūrę ne vieną įtaisą ar prietaisą, kuriuos taip

pat naudojame su lazerinėmis technologijomis. Štai ir šiandien jau spėjome su G. Šlekiu sutarti, kad susėsime, pasižiūrėsime, kuo vieni kitiems galėtume padėti. Pasitaiko kuriozų: pavyksta susirasti bendradarbių Japonijoje, ir pasirodo, kad tais pačiais dalykais taip pat užsiima Lietuvos bendrovės. Tai mūsų nemokėjimo bendrauti bėda. Kita vertus, mūsų įmonė naudoja Vilniaus universiteto fizikų ir kai kurių šalies įmonių paslaugomis, taigi nesame visiškai atsiskyrėliai. Bet kartais kažko ir nežinome. Galimas dalykas, kad panašiai atsitiko ir su pozicionavimo ir kita mikrotechnologine įranga. Ir dabar, pavyzdžiui, pas vokiečius ieškome skylių lazerinio deginimo ir kitokių įtaisų, bet visai galimas dalykas, kad Lietuvos lazerių gamintojai mums galėtų pasiūlyti ne prastesnių sprendimų.

Kaip čia yra, kad apie vokiečių ir japonų darbus mūsų įmonės sužino greičiau, negu apie Vilniuje dirbančių bendrovių tokius pat laimėjimus?

Lietuvius sėdi užsidaręs ir pats sau dirba, nesistengdamas garsintis, darytis reklamos. Apie tai šiandien seminare ir kalbėjo J. Ulbikas. Gal čia lietuviško būdo bruožas? Mes taip pat dirbame nelabai garsindamiesi, kartais sąmoningai atsisakome reklamuotis, bet gal blogai darome. Apskritai tenka pripažinti, kad dažnai nežinome net apie tame pačiame mieste atliekamus įdomius ir mums naudingus darbus. Gal trūksta ir atitinkamų leidinių.

Svarbu ir valstybės požiūris

Kokią išėitį matote dabartinėmis Lietuvos sąlygomis?

Pirmiausia – nestovėti vietoje. Be gamybos, techninių dalykų valstybė negalės normaliai plėtoti, žinoma, jei norės normaliai gyventi. Vien prekyba ar turizmas toli nenuvažiuosime. Turime protingų žmonių, aukštos kvalifikacijos specialistų, tad pirmiausia reikėtų išsaugoti bent tą, ką turime. Kuriasi naujos struktūros, atsiranda supratimas, kas reikalinga ir svarbu. Įmonių darbuotojai vis geriau susipažįsta su kitų šalių darbais – tai irgi privalumas. Įvairių fondų ir skatinimo programų parama juk taip pat bus vis labiau pasinaudojama, nors tai ligi šiol dar nelabai sugebame. Štai kad ir šiandieniniame seminare klausėmės prof. Algirdo Galdiko, dr. Juro Ulbiko gamybininkams reikšmingų pranešimų, nes tai jau nemažą tarptautinio bendradarbiavimo patirtį turintys asmenys. Tokių

asmenybių daugės, tačiau labai svarbu, kad ir valstybės požiūris būtų tinkamas, skatinantis inovacijas ir mokslo diegimą į gamybą.

Koks turi būti valstybės požiūris į aukštojo mokslo reikalus, taip pat mokslo ir gamybos santykius?

Man nėra paprasta kritikuoti valstybę. Buvo nustatytos tam tikros prioritetinės pramonės šakos, bet mašinų gamyba į jas nepateko. Iškart pasireiškė ir atitinkamas požiūris: atsidūrėme žemiau, staklių gamybos įmonės Lietuvoje žlugo. O juk protingai besitvarkančios valstybės stengiasi palaikyti savo gamybines šakas. To palaikymo formos būna įvairios, bet svarbiausia – gamybos nepalikti savieigai.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Prie Ivano Franko paminklo gėlių ką tik padėjo Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto prorektorius Marjanas Lozinskis, rektorius prof. Ivanas Vakarčiukas; už jų viduryje – poetas Ivanas Dračas

Kongreso, skirto Ivano Franko 150-osioms metinėms, plenarinio posėdžio akimirka

Atkelta iš 1 p.

Drįstame teigti, kad lietuviams ši asmenybė ir I. Franko kūryba beveik nepažįstama. Jeigu ir pažįstama, tai iš sovietmečiu suformuoto įvaizdžio, tipiškos klišės, kuri mažai ką bendro turi su tikrove. Jei išlakiam bendžiui nukapotume visas šakas, nuluptume kamieno žievę, tai liktų stulpas, tinkamas nebent elektros linijai tiesti – toks buvusios sistemos suformuotas Ivano Franko įvaizdis, beveik nesusijęs su tikrąja šios asmenybės vieta ir reikšme savo tautos kultūroje bei istorijoje.

Tad kas yra Ivanas Franko ukrainiečiams ir pasaulinei literatūrai, apskritai žmonijos minčiai ir dvasingumui? Klausimas, į kurį atsakant mažai būtų solidžios monografijos ar bent kelių. Skaičių mėgėjams pasakysime, kad Ukrainoje leidžiamas Ivano Franko 50 tomų raštų rinkinys, bet ir tai tėra nedidelė šio kūrėjo paveldo dalis. Priimtas sprendimas išleisti akademinį 100 tomų (!) Ivano Franko raštų rinkinį. Jį rengs didžiulis literatūros tyrinėtojų kolektyvas, geriausios Ukrainos filologijos mokslo pajėgos.

Vargu ar rasis asmenybė, kuri įstengs tuos visus tomus perskaityti, bet juk ne apie tai kalba. Tai yra literatūrinis ir filosofinis ukrainiečių tautos bei pasaulinės kultūros paveldas, minties Katedra, kuri stovės per amžius, būsimoms kartoms bus pažinimo ir kūrybinio įkvėpimo šaltinis. Be Ivano Franko kūrybos neįmanoma pažinti ir suvokti labai lėto ukrainiečių tautos virsmo iš užguitos, engiamos, niekinamos imperijų pavaldinės į istorijos subjekta, atsakiną už savo paties ateitį ir likimą.

Visa tai taip susiję su modernios lietuvių tautos tapumu ir likimu, nes juk iš panašios istorinės nebūties buvo lemta pakilti ir lietuviams, ir ukrainiečiams. Tuo esame panašūs, artimi ir todėl vieni kitus taip gerai suprantame be žodžių – užtenka tik užuominos, intonacijos ar paprasčiausio akių žvilgsnio. Mūsų tautų istoriniai siekiai jei ir ne visiškai tapatūs, tai labai panašūs, o laisvės siekiais esame broliai ir seserys.

Dvasia ir mokslas neatsiejami

Grįžkime prie Ivano Franko 150-ųjų gimimo metinių renginių Ukrainoje. Buvo jaudinanti akimirka, kai *Mokslo Lietuvos* redakciją pasiekė Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto rektoriaus prof. Ivano Vakarčiuko (Іван Вакарчук) kvietimas dalyvauti rugsėjo 27-ąją prasidedančiame tarptautiniame moksliniame kongrese *Ivanas Franko: dvasia, mokslas, mintis, laisvė*. Suprantama, ne

Ukrainiečių tautai jis tapo Moze ir Leonardu

laikraščio nuopelnai lėmė, kad toks kvietimas mus pasiektų, bet daugelis priežasčių, kurios ilgai teikia ir tam tikrą rezultatą. Šiaulių universitete, kuris pagavus įvairioms naujovėms, šiais metais įsteigtas Lituanistikos ir ukrainistikos tyrimų ir studijų centras. Jam vadovauja dr. Aldona Vasiliauskienė. Vilniuje, Šiauliuose ir Bazilijonų miestelyje netoli Šiaulių vyko Šv. Bazilijaus ordino įkūrimo ir veiklos tyrinėjimams skirtos tarptautinės mokslinės konferencijos. Jose dalyvavo ne tik Lietuvos, Ukrainos, Lenkijos, bet ir Vatikano mokslininkai. Įdėmesnis *Mokslo Lietuvos* skaitytojas pastebės, kad mūsų laikraštis jei ir netiesiogiai, tai bent savo publikacijomis gana aktyviai prisidėdavo prie visų šių renginių propagavimo, populiarino ukrainiečių ir lietuvių tautų istorinius, mokslinius ir kultūrinius ryšius. Būtent Šiaulių universiteto dėka *Mokslo Lietuva* galėjo dalyvauti ir Ivano Franko 150-osioms gimimo metinėms skirtame tarptautiniame moksliniame kongrese.

Prasidėjo klasiko gimtinėje

Kongresas prasidėjo rugsėjo 27 d. – lygiai mėnesiu vėliau, negu gimė ukrainiečių literatūros klasikas, nes tarptautinį kongresą norėta susieti su Lvovo miesto 750-ųjų gyvavimo metinių minėjimu ir taip sustiprinti abiejų sukakčių reikšmę. Tai visai nereiškia, kad ukrainiečių tauta būtų įstengusi taikstyti su tokiu vėlavimu ir praleistų rugpjūčio 27-ąją, t. y. tikrąją įžymiojo savo sūnaus gimimo datą. Ta diena buvo įspūdingai paminėta renginiais Nagujevičiuose, dabartiniame Lvovo srities Drohobičių rajone, kur 1856 m. gimė Ivanas Franko, ir Lvove. Apie tai reikėtų tarti žodį kitą.

Į Nagujevičių kaimą atvyko Ukrainos prezidentas Viktoras Juščen-

ka, liaudies deputatų, žinomų šalies mokslo, literatūros ir meno veikėjų. Jie lankėsi Ivano Franko memorialiniame draustinyje, aplankė Ivano Franko literatūrinį memorialinį muziejų Lvove, padėjo gėlių prie I. Franko kapo Ličiakivo kapinėse Lvove. Lvovo Salomėjos Krušelnickajos nacionaliniame operos ir baleto teatre buvo surengta jubiliejinė minėjimo akademija, kurios pabaigą vainikavo įspūdingas koncertas. Jame dalyvavo žymiausi Lvovo ir Kijevo meniniai kolektyvai bei garsiausi Ukrainos atlikėjai.

Didelis koncertas buvo surengtas ir prie Ivano Franko paminklo Lvove, priešais klasiko vardu pavadinto Nacionalinio universiteto centrinius rūmus. Lvovo filharmonijos akademinis orkestras ir mišrus choras atliko kompozitoriaus Miroslovo Skoriko kantatą *Pavasaris* pagal Ivano Franko žodžius. Dirigavo pats kantatos autorius.

Lvovo Ivano Franko literatūriniam-memorialiniame muziejuje, kuriam neseniai suteiktas nacionalinio muziejaus statusas, svečiai ir lankytojai galėjo ne tik susipažinti su ekspozicija, bet ir Franko sode pasiklausyti Lvovo aktorių skaitomų poeto eilių.

I. Franko gimimo dieną Ukrainos prezidentas Viktoras Juščenka pasirašė įsaką, kuriame kai kuriuos mokslo, kultūros ir meno veikėjus apdovanojo valstybiniais apdovanojimais už žymų indėlį garsinant Ivano Franko atminimą. Ukrainos nusipelnusių mokslo ir tech-

nikos veikėjų vardai suteikti Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto rektoriui prof. Ivanui Vakarčiukui ir šio universiteto Frankotyros instituto direktoriui prof. Ivanui Denisiukui, Ukrainos nusipelnusio kultūros darbuotojo vardas – šio universiteto Mokslinės bibliotekos direktoriui Bogdanui Jakimovičiui, *Už nuopelnus* III laipsnio ordinu apdovanoti Literatūros teorijos ir lyginamosios literatūros katedros profesorius Michailas Gnatiukas bei Žurnalistikos teorijos ir praktikos katedros docentas Bogdanas Ticholozas.

Prie paminklo

Rugsėjo 27-ąją Ivano Franko 150-mečiui skirtas kongresas prasidėjo prie klasiko paminklo, kuris stovi aikštėje priešais universiteto centrinius rūmus, kitapus judrios, automobilių perpildytos Universiteto (buvusios Maršalkovska) gatvės. Tai didinga 12,5 m aukščio granitinė skulptūra. Ji iškilo 1964 m., praėjus net 8 metams po I. Franko 100-mečio minėjimo. Buvo surengti net keli konkursai, kuriuos laimėjo penkių skulptorių – V. Borisenkos, D. Krvavičiaus, E. Misko, V. Odrechivskio, J. Čaikos ir architekto A. Šuliaro kūrybinės grupės projektas. Ko gero, tai buvo teisingas sprendimas – neskubinti paminklo pastatymo būtinai klasiko 100-mečiui, nes jubiliejai ateina ir praeina, o atminimo žymenys išlieka amžiams. Gera pamoka Vilniui, kur kartais pirmiau pastatomas paminklas, o pasukui, kai šaukštai po pietų, svarstoma: projektas galėjo būti ir geresnis.

Tai štai prie klasiko monumento šalia triukšmingos gatvės be ilgų prakalbų, dainuojant chorui, pasipuošusiam tautiniais ukrainų drabužiais,

Buvę Galicijos seimo rūmai dabar yra Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto centriniai rūmai

Kongreso dalyviai

Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto rektorius prof. Ivanas Vakarčiukas skelbia kongreso pradžią

Nacionalinio Ivano Franko universiteto vadovai ir garbingiausi iškilnių svečiai padėjo gėlių. Nusilenkę klasikui, visi pasuko į centrinius universiteto rūmus, kur iškilmingoje posėdžių salėje ir turėjo būti paskelbta kongreso darbo pradžia.

Kur simboliai Darbas ir Švietimas

Kol einame universiteto centrinių rūmų link ir kylame laiptais į iškilnių salę, gera proga bent keliais sakiniais pristatyti universitetą.

1661 m. Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Jonas Kazimieras Lvovo jėzuitų kolegijai suteikė akademijos statusą ir leido vadintis universitetu. Tai seniausia Ukrainos aukštoji mokykla, nes Kijevo-Mogiljanų kolegija tapo akademija tik 1701 metais. Iki 1918 m. Lvovo universitetas buvo įsikūręs M. Hruševskio (Gruševskio, tada – Mikalojaus) gatvėje, kur dabar veikia Biologijos ir Geologijos fakultetai. Būtent ten 1875 m. Filosofijos fakultete klasikinės filologijos bei ukrainų kalbos ir literatūros studijas pradėjo kalvio ir šlėktaitės sūnus Ivanas Franko. Su pertraukomis studijavo iki 1880 m. (1877 m. birželį–1878 m. kovo mėn. buvo pirmą kartą suimtas ir kalintas).

Dabartiniai labai iškilmingi Lvovo nacionalinio universiteto centriniai rūmai buvo pastatyti 1877–1881 m. Galicijos seimui pagal architekto I. Hochbergerio projektą. Mat po Lietuvos ir Lenkijos 1772 ir 1795 m. padalijimų Galicija buvo priskirta Austrijos–Vengrijos imperijai ir tapo viena iš 11 monarchijos provincijų. Oficialus pavadinimas – Galicijos ir Lodomerijos karalystė. Ukrainiečiai šmaikštauja: Vladimiro kunigaikštystę austrams lengviau pavyko užkariauti negu taisyklingai ištarti jos vardą, todėl lauždami liežuvį ir vadino „Lodomerija“... Tikroji tiesa gal kiek kitokia: tai sulotyninta Vladimiro kunigaikštystės forma.

Vis dėlto turėtume pripažinti, kad ukrainiečiai turi teisę karčiai ironizuoti. Galicijos ir Lodomerijos karalystė, tegul ir be savo karaliaus, tik su vietininku, į imperijos išdą teikdavo tiek pajamų, kiek kartu sudėjusios suveždavo pirmos keturios sąrašė esančios imperijos provincijos. Mat Austrijos–Vengrijos išdą būdavo gausiai papildomas Borislavo ir Drohobičių gamtos turtais. Didžiausia blogybė, kad pačiai Galicijai ir Lodomerijai iš to viso labo tekdavo mažiausiai, tad imperijos provincijų sąrašė pagal krašto reikmės tenkančias lėšas karalystė nuolat užimdavo paskutinę vietą. Šio krašto ukrainiečius „šildė“ tik karalystės vardas. Po Pirmojo

pasaulinio karo 1918 m. Galicija atiteko Lenkijai, jos sudėtyje buvo iki 1939 m. rugsėjo mėn., kai, prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, į rytines Lenkijai priklausiusias žemes įžengus Raudonajai armijai Galicija buvo prijungta prie Sovietų Sąjungos.

Vadinasi, Galicijai, taigi ir Lvovui, būnant Lenkijos sudėtyje, Galicijos seimo rūmai atiteko Lvovo universitetui. Centrinį įėjimą puošia skulptoriaus T. Rigerio kompozicijos *Darbas* ir *Švietimas*, o virš pastato frontono puikuojasi alegorinė trijų figūrų kompozicija *Galičina, Vysla ir Dniestras*. Suprantama, svarbiausia yra centrinė stovinčios moters figūra, simbolizuojanti Vyslą, t. y. Lenkijos dominantę, iškilusią virš dviejų sėdinčių Ukrainos žemių alegorijų.

1940 m. Lvovo universitetui buvo suteiktas Ivano Franko vardas, o 1999 m. jis įgijo nacionalinio universiteto statusą. Lvovo nacionaliniame Ivano Franko universitete šiuo metu 18 fakultetų studijuoja 32 tūkst. studentų, aspirantų ir laisvųjų klausytojų. Universitete veikia Pedagoginis, Teisės ir Gamtos koledžai bei Podiplominių studijų institutas. Be to, universitete yra 7 mokslinių tyrimų institutai, astronomijos observatorija, botanikos sodas ir mokslinė biblioteka, kuri kitamet minės savo veiklos 400 metų sukaktį. Bibliotekos fonduose – 3 mln. knygų daugiau kaip 140 pasaulio kalbų.

Dar pasakysime, kad 125 universiteto katedrose dirba per 1,5 tūkst. mokslo ir pedagogikos darbuotojų bei pedagogų (šios sąvokos skiriamos), iš jų – 950 mokslo daktarų, profesorių, mokslo kandidatų ir docentų. Fakultetuose studijuojama 78 specialybės, 12 – kolegijose. Rengiami jaunesnieji specialistai, bakalaurai, specialistai ir magistrai.

Tauta skirtingose imperijose

Ivanui Franko buvo tik devyneri, kai neteko tėvo, ir šešiolika, kai mirė mama. Vis dėlto vaikinukas siekė mokslo aukštumų ir jas pasiekė. Drohobičiuose mokėsi tėvų bazilijonų mokykloje, vėliau – Prano Juozapo realinėje gimnazijoje. Tėvai bazilijonai gabiam gimnazistui parūpino stipendiją. Ją Ivanas Franko turėjo gauti ir studijuodamas universitete.

Su pagyrimu baigęs gimnaziją, 1875 m. įstojo į Lvovo universiteto Filosofijos fakultetą. 1848 m. revoliucinės nuotaikos buvo gerokai įbauginusios Austrijos vyriausybę, ji dėl itin revoliucingai nusiteikusių lenkų Galicijoje ėmė labiau remtis ukrainiečiais. Šie paskelbė ukrainiečių tautos ir kalbos savarankiškumą,

nepriklausymą nei nuo didžiariusių, nei nuo lenkų. Tomis aplinkybėmis ir Lvovo Jono Kazimiero universitete buvo galima studijuoti ukrainų kalbą bei literatūrą. Tuo ir pasinaudojo I. Franko, be to, jis studijavo ir klasikinę filologiją. Svajoto baigęs uni-

versitetą dėstyti klasikines kalbas gimnazijoje, nes ukrainiečiai atrodė neįmanoma siekti didesnių mokslo ar karjeros aukštumų.

Tuo metu Rusijos imperijai priklausiusioje Ukrainos dalyje ukrainų kalbai nebuvo pripažįstama jokių

teisių, faktiškai valstybės ir visuomenės gyvenime ji buvo niekinama bei draudžiama, o ukrainiečių kultūros veikėjai persekiojami. Rusijos imperijos jungą velkantiems ukrainiečiams Galicija atrodė didžioji viltis: daug ukrainiečių pabėgėlių iš Rusijos priklausiusių Ukrainos žemių prieglobstį rasdavo kaip tik Austrijos–Vengrijos valdomoje Galicijoje.

I. Franko literatūrinė veikla prasidėjo dar gimnazijoje. Tada jis rašė pirmuosius eilėraščius, prozos ir dramos kūrinus, ėmė rinkti tautosaką. Universitete ištraukė į moskofiliškos orientacijos visuomeninį-kultūrinį *Akademinį būrelį*. Būtent savo paties leidžiamame žurnale *Draugas (Друг)* išspausdino pirmuosius literatūrinius kūrinius. Deja, 1877 m. I. Franko su visa *Draugo* redakcija buvo suimtas ir štai kodėl.

1876 m. Rusija paskelbė karą Turkijai, kurią palaikė lenkų bajorija, siekianti pasinaudoti bet kuria galimybe pakenkti savo didžiajam priešui. Lenkai pradėjo derybas su turkais ir pažadėjo Turkijai atsiųsti legioną savanorių. Bendra kariuomenė sutriuškinti Rusiją ir Austriją, ir po pergalės Galicijoje bus įvesta lenkų valdžia ir tvarka. Siekdami atitraukti dėmesį nuo tikrųjų savo tikslų, Galicijos lenkų šlėktos pamėgino „sumėtyti pėdas“: buvo paleistas gandas, esą Galicijoje ukrainiečiai formuoja slaptą socialistinę organizaciją, kuriai iš Ženevos vadovauja iš Rusijos imperijai priklausiusios Ukrainos dalies pasitraukęs Michailo Dragomanovas. Galicijoje prasidėjo suėmimai, I. Franko 9 mėnesius praleido kalėjime; ten buvo nuolat perkeliamas iš kameros į kamara ir tardomas. Neišvengė teismo proceso, buvo apkaltintas priklausymu slaptai organizacijai. Nors į laisvę išėjo 1878 m. kovo mėn., jam visam laikui buvo užkirstas kelias užimti dėstytojo vietą aukštojoje mokykloje ar gimnazijoje, universitete buvo nutraukta ir stipendija, iš kurios jis gyveno.

Laimė, universiteto valdžia leido I. Franko tęsti studijas, nes jo veiksmuose neįžvelgė žalos universitetui. 1880 m. jis baigė studijas Lvovo Jono Kazimiero universitete, išlaikė egzaminus, tačiau praleistas 1877–1878 m. žiemos semestras skaudžiai atsilieps, kai 1890 m. I. Franko ryšis ginti disertaciją filosofijos daktaro laipsniui gauti. Kreipėsi į Lvovo universiteto, kurį buvo baigęs, senatą, bet ginti disertacijos jam nebuvo leista. Pasirodo, jis dėl suėmimo nebuvo išklaušęs vieno paskaitų semestro: pagal ministerijos patvirtintus reikalavimus reikėjo išklaušyti 8 semestrus, o I. Franko buvo išklaušęs 7.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto vestibulyje – Ivano Franko skulptūrinis biustas

Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto prorektorius Marjanas Lozinskis su Šiaulių universiteto Lituanistikos ir ukrainistikos tyrimų ir studijų centro vadove dr. Aldona Vasiliauskiene aptaria bendradarbiavimo perspektyvas

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Sudervės rotundinė bažnyčia šiemet pirmąkart iškritus sniegui

Josifas Brodskis: pirma kelionė į Lietuvą (5)

Pradžia Nr. 15

Tęsiame pasakojimą apie Nobelio premijos laureato Josifo Brodskio pirmąją kelionę į Lietuvą 1966 m. rugpjūtį. Venclovų namuose šiemet paminėtos poeto viešnağės keturiasdešimtosios ir dešimtosios poeto mirties metinės.

J. Brodskis tikrina Sudervės bažnyčios akustiką

Sprendžiant iš visko, priešpaskutinę buvimo Vilniuje dieną, tikriau – tos dienos popietę, Pranas Morkus savo automobiliu J. Brodskį, T. Venclovą, Ramūną ir Elę Katilius vežė į Sudervę. Sudervės įspūdziai aprašyti literatūroje, tačiau kai kuriuos dalykus prisiminsime ir mes, nes tai turėtų gerokai praturtinti pasakojimą.

Prieš J. Brodskiu išvykstant iš Vilniaus, draugai norėjo parodyti jam vienintelę Lietuvos rotundinės formos bažnyčią. Literatūroje galima rasti įvairių nuomonių dėl tos bažnyčios architekto: tvirtinama, kad projektavęs Laurynas Gucevičius, Vilniaus katedros perstatytojas XVIII a. pabaigoje. Tomo Venclovos 2006 m. pasirodžiusioje knygoje *Vilniaus vardai* teigiama, kad ją projektavo kun. Laurynas Bortkevičius (1750–1823), tačiau ne be L. Gucevičiaus įtakos.

Rotonda tai rotonda, bet bažnyčia įstabi dar viena savybe: kupolo architektūrinė erdvė kuria stebėtiną akustiką, kuri lankytojams palieka neišdildomą įspūdį. Reikia pakilti į baliustradą, kuri juosia kupolą ties bažnyčios karnizu, atsistoti priešingose baliustrados pusėse: menkiausias šnabždesys puikiausiai girdimas priešingoje pusėje esančiam klausytojui.

Tai štai J. Brodskis užsilipęs ant baliustrados pradėjo negarsiai skaityti savo ne itin tobula lenkų kalba poeto romantiko Cipriano Kamilio Norvido (Norwid) eilėraščių apie pelenus ir deimantą. Andžejaus Vaidos filme *Pelenai ir dei-*

mantas cituojamas tas eilėraščių. Kogero, tai vienas gražiausių C. K. Norvido eilėraščių. Tuo metu J. Brodskis jau neblogoi nusimanė apie Norvidą, vadino keistos sintaksės poetu, bet tokia pat ir Marinos Cvetajevos eilėraščių sintaksė. Šitai priminęs T. Venclovą, atrodo, yra kiek kitokios nuomonės apie M. Cvetajevos sintaksę.

Taiigi J. Brodskis Sudervės bažnyčios kupole lenkiškai skaitė eiles apie tai, kad nieko iš mūsų neliks, tik pelenai, ir ar liks juose deimantas – amžinosios pergalės pranašas... Kiekvieną tyliai skaitomo eilėraščio žodį girdėjo ir įsiminė T. Venclovą, stovėdamas priešingoje baliustrados dalyje po tuo pačiu kupolu.

Kunigas Adolfas Trusevičius apie susitikimą su Brodskiu

Sudervės parapijos klebonas buvo kun. Adolfas Trusevičius CM (Adolf Trusewicz, 1919–2001). Gimęs Senujų Trakų parapijoje valstiečių šeimoje. Mokėsi Senuosiuose Trakuose, vėliau Krokuvoje ir Vilniuje. 1945 m. balandžio 8 d. arkivyskupo Romualdo Jalbzykovskio buvo įšventintas kunigu. Paskirtas Vilniaus misionierių bažnyčios rektoriumi dirbo iki jos uždarymo 1949 m. vasario 14 d. Vėliau kunigo pareigas vykdė Turmante, Alionyse, o 1956 m. atkeltas į Sudervę ten tarnavo 39 metus. 1991 m. kun. A. Trusevičius buvo apdovanotas Lenkijos Respublikos Nuopelnų ordino Auksiniu ženkle. Pasak T. Venclovos, jis buvo gerai pažįstamas ar net bičiuliavosi su monsinjoru Kazimieru Vasiliausku. Jau po daugelio metų monsinjoras T. Venclovos paklausė, ar jis nenorėtų aplankyti sunkiai sergančio ir gulinčio ligoninėje

Sudervės klebono Trusevičiaus. Žinoma, T. Venclovą sutiko, ir monsinjoras K. Vasiliauskas jį nuvedė pas ligonį. Kunigas Trusevičius prisiminė tą apsilankymą Sudervės bažnyčioje su Brodskiu, žinojo ir apie tai, kad poetas apdovanotas Nobelio premija. Kunigą nudžiugino Venclovos apsilankymas, bet jis buvo jau labai pasiligojęs.

Brodskio, Venclovos ir jų bičiulių lankymasis 1966 m. Sudervės bažnyčioje neliko be pėdsako. 1993 m. lenkų žurnalistinei duotame interviu kun. Trusevičius ne tik prisiminė Brodskio apsilankymą Sudervėje, bet ir papasakojo įdomių dalykų, kurie pateikti jo duotame interviu.

Į žurnalisto klausimą, ar prisimena tokį poetą Josifą Brodskį, kunigas Trusevičius atsakė, kad J. Brodskis Sudervėje lankėsi du kartus. Pirmąkart su solidžiu lietuviu – Tomu Venclovą, dar kažkokiu ponu ir mongoliškų veido bruožų mergina. Tuo metu kunigas buvo apsuptas vaikų – rengė juos pirmajai šv. Komunijai. Kai pamatė tris įeinančius ponus, iškart pamane: „Mane pagavo“. Mat už tokį vaikų mokymą sovietmečiu galėjai gauti metus kalėjimo. Taiigi, tvirtino kunigas, visos blusos,

kurios buvo jo kūne, iš baimės tą akimirka gavo galą. Aišku, reikės pasėdėti, suprantamas dalykas, bet nesinori.

Tačiau atvykėliai nekreipė dėmesio į vaikus, tik žiūrinėjo aplinkui, domėjosi bažnyčia. Kunigas lengviau atsikvėpė: gal jo šį kartą negaudo?.. Vaikai išsiskirstė į namus, o atvykėliai liko. Kunigas atsisėdo į suolą bažnyčios viduje, o mergina „mongoliškomis akimis“ žiūri į šv. Antano paveikslą ir klausia: „Kas tas vyras su vaiku ant rankų?“ Kunigas pagalvojo, kad tai „komsomolka“ ar komunistė, tad kam jis jai pasakos apie šv. Antaną. „Proše pani, aš nenoriu apie tai pasakoti“, – sako.

Mato, kad mergina paraudo, net jos akys sudrėko. „Gal ji kitokia, negu aš apie ją pagalvojau?“ – pamanė kunigas ir pats susigėdo savo atšiauroko elgesio su atvykėliais, todėl pakvietė juos į savo namus, pavaišino arbata. Tada Josifas Brodskis – ta pavardė kunigui tuomet nieko nesakė, tik tiek buvo aišku, kad jis iš Leningrado – pradėjo klausinėti. „Ar geresnis materialinis lygmuo padeda žmogui augti moraliai? Ar žmogus geresnis, kuo turtingesnis?“ – klausė Brodskis. Kunigas pacitavo brevijorių, ten yra tokie žodžiai: „Apgink mane, Dieve, nuo turto ir neturto, duok man tiek, kiek reikia gyvenimui“.

Paskui Brodskis pasakė: „Na, gerai, Jūs čia turite Evangeliją, turite bažnyčią, ateina žmonės, Jūs juos mokote. O kas bus tokiems, kurie neturėjo net progos išgirsti apie Dievą? Rusijoje, Sibire – juk ten žmonės nieko apie Dievą negirdėjo, o jei girdėjo, tai neigiamai“. Klebonas Trusevičius ir sako: „Proše pana, žmogus turi protą – tai kažkokia švieselė, kuri jam jau sako, kas gera, kas bloga. Ir kitas svarbus dalykas – tai sąžinė. Vadinasi, galima Dievo net nepažinti, bet laikytis principų. Mes manome, kad jeigu kas pagal savo protą ir sąžinę elgsis, tai tikriausiai Ponas Dievas duos jam tikėjimo malonę“.

Brodskis toliau vėl neduoda ramybės klebonui: „O ar proto šviesos užtenka, kad nugalėtume blogį, kuris nubunda žmoguje? Protas, proto šviesa...“ Klebonas atsako: „Proše pana, ir žmogus, kuriam duotas tikėjimas, ir kuris neturi tikėjimo, vargsta gyvenime. Yra kova. Tik tas, kuris turi tikėjimą, atsiklaupia ir meldžiasi – Dieve, padėk, nes man sunku. Ir kai pakyla nuo kelių, jaučia, kad Ponas Dievas teikia malonę, duoda paramą ir žmogui pavyksta įveikti blogį, kuris jame gimsta“.

J. Brodskiu, patiko tas pašnekesys su kunigu: „Kaip gražu – nuostabu“. Bendravo rusų kalba.

Vienudu su kunigu

Paskui J. Brodskis davė ženklą savo bičiuliams, kad paliktų jį vieną su kunigu. Kadangi tas pokalbis nebuvo išpažintis, tai kunigas Trusevičius nepadarė bažnytinio nusižengimo visa tai pasakodamas duotajame interviu. Štai ką J. Brodskis kalbėjo kunigui: „Žmona metė vyrą, pradėjo gyventi laisvai. Vyras pateko į kalėjimą, ir tada žmona grįžta, neša jam į kalėjimą maisto. Ką daryti su tokia moterimi išėjus iš kalėjimo?“ Kunigas išdėstė savo požiūrį į gyvenimišką situaciją: „Proše pana, jeigu žmogus gailis savo nuodėmės ir nuoširdžiai nusprendžia pasitaisyti, prieina išpažinties, tai neturiu teisės neduoti jam atleidimo. Dievo vardu turiu jam pasakyti: Dievas tau atleidžia.“

J. Brodskis toliau klausia: „Gerai, Dievas atleidžia ir Jūs, kunige. O ką vyras turi daryti su tokia žmona? Kaip jam gyventi?“ – „Matote, pan, kai ašotis sudužęs ir sukljuotas, tai visada lieka pėdsakas. Sunku išmesti iš atminties tai, kas buvo. Bet kažkaip gyventi reikia, juk ir tas vyras kažin ar visada tvarkingai gyvena. Ar ne taip?“

Kai visa tai J. Brodskis kunigui pasakojo, tai visas tarsi švytėjo, akys lyg ašaros, atrodo labai susijaudinęs. Todėl klebonas Trusevičius ir pamanė, kad Brodskis, turbūt, kalbėjo apie savo paties gyvenimą. Atsisveikindamas kunigas apkabino J. Brodskį ir pabučiavo, o jis pravirko. Taip tada atsiveikino.

Kaip Brodskis vargonų dumplės mynė

Toliau kun. Trusevičius lenkų žurnalistinei pasakojo, kad maždaug po pusmečio nuo šio pašnekesio, žiemą, jis per radiją išgirdo tą pačią Brodskio pavardę. Buvo pasakojama, kad tai vienas iš penkių Leningrado poetų, Chruščiovo laikais sėdėjęs kalėjime kaip veltėdis, nes jo pažiūros nesutiko su oficialia sovietine ideologija. Paskui pasaulyje kilo triukšmas, ir Brodskis buvo paleistas... Kunigui Trusevičiui atsivėrė akys: štai kas buvo atvažiavęs į Sudervės bažnyčią!

Atėjo pavasaris, vasara, kunigas sėdėjo savo verandėlėje netoli bažnyčios. Žiūri – privažiavo taksi. Išlipo kažkoks ponas ir ponia. Abu eina klebonijos link. Atvykėliai lipa į viršų, o kunigas leidžiasi žemyn. Vyras staiga stipriai apkabino kunigą, o šis tuo metu pagalvojo: kažkoks nepažįstamas mane apkabina. Nežinia, kas toks – net nemalonu. Vyras ir sako: „Aš – Brodskis“.

O, tai jau visai kitas reikalas – kun. Trusevičius labai gerai prisiminė savo buvusius lankytojus. J. Brodskis iš Leningrado kartu atsivežė merginą – vargonų muzikos profesoriaus dukrą Anastaziją Braudo. Ji vargonininkė, koncertuoja. Juk reikia jai parodyti unikalią rotundinę Sudervės bažnyčią, stebinančią įstabia akustika. Taiigi atvažiavo į Sudervės bažnyčią pagroti vargonais. Ponia dvi valandas grojo Bachą, o Brodskis kojomis maigė vargonų dumplės. Turėjo būti nepaprastas vaizdas, ir galima tik apgalvestauti, kad niekas neužfiksavo to įstabaus momento.

Tada kunigas Trusevičius ir išgirdo, kaip tos ponios rankose prabilo jo vargonai: tai jau buvo ne grojimas – tai buvo nuostabi muzikinė jo bažnyčios vargonų kalba. Ar taip pat mąstė muzikantė – sunku pasakyti. Aišku viena: Sudervės bažnyčios vargonai nė iš tolo neprilygo šios vienintelės Lietuvoje rotundinės bažnyčios akustikai, jau seniai virtusiai savotiška legenda.

Sudervės bažnyčios šventoriuje

Laikas neištrinė prisiminimų

Tai štai šį įrašą diktofonu žurnalistas padarė 1993 m., o išspausdintas kelionių vadove *Przewodnyk Pascala Wilno* (2004 m.). Šis tekstas labai svarbus J. Brodskio gyvenimo tyrinėjimui. Kunigo Trusevičiaus prisiminimuose matome giliai mąstantį ir jaučiantį 26 metų J. Brodskį. Jis kėlė svarbius egzistencinius žmogaus gyvenimo ir tikėjimo klausimus. Poetas rėmėsi savo paties išgyvenimais, jam likimo skirtais asmeninio gyvenimo smūgiais. Prieš mus atsiskleidžia ir gili asmenybė labai svarbų jos gyvenimo metų, kai daugybė neišsprendžiamų asmeninio gyvenimo klausimų jį smaugte smaugė. Akivaizdžiai matome, kad J. Brodskiu buvo labai blogai Leningrade, jam reikėjo dvasinės pagalbos, normalios žmogiškos jį supančių žmonių šilumos, kurios jis sulaukė Lietuvoje iš savo vilnietiškosios aplinkos bičiulių. Tikriausiai tuo metu jis priminė tą benamį kačiuką, kurį išvydęs tuojau priglaudė savo užantyje, tarsi giminingą sielą. Šitai mums aiškėja, įgyja papildomų spalvų ir atspalvių būtent iš kunigo pateiktų vaizdingų prisiminimų. Faktografija ir kuo tikslesnis įvykių perteikimas yra geras dalykas, tačiau interpretacijos – tuo mus įtikina kun. A. Trusevičius – dar geriau.

Galima tik stebėtis kunigo Trusevičiaus guvia atmintimi: žurnalistas su juo kalbėjosi praėjus 27 metams nuo pasakojamų įvykių. Iš pasakojimo atsiskleidžia ne tik faktografiniai dalykai, bet ir perteikta poeto dviejų apsilankymų Sudervėje jausena. J. Brodskio bičiuliai tvirtina, kad su juo buvo labai malonu ir lengva bendrauti, bet tai buvo veikiau išorinis fizinio būvio fasadas, nes dvasios Vezuvijus virė ir kunkuliavo. Galima manyti, kad bičiulių aplinka Vilniuje spontaniškai iš Leningrado ištrūkusiam poetui buvo didelė sielos atgaiva, galimybė šiek tiek užsimiršti, atitrūkti nuo kankinančių minčių ir nesiklostančių asmeninio gyvenimo santykių. Tačiau užteko tik gilaus ir mąstančio katalikų kunigo užuojautos, ir poetas neišlaiko. Jo nuoširdaus atsivėrimo akimirka yra nepaprastai jaudinanti ir mums daug ką paaiškina. Vezuvijus naujoje aplinkoje kurį laiką galėjo apimti, vos ne vos ruseno, bet užteko nedidelio postūmio, ir jis vėl atgijo, prasiveržė širdies skauduliais.

Galima spėti, kad Sudervės kunigas Trusevičius rašė dienoraštį, užsirašinėjo bent kai kuriuos dienos įvykius, svarbesnius savo

Rašytojas, Jeilio universiteto profesorius Tomas Venclova su Venclovų namų muziejaus vadove Birute Vagriene aptaria tarptautinio bendradarbiavimo galimybes

gyvenimo išpūdžius, antraip nebūtų taip giliai ir tiksliai perteikęs savo susitikimų su J. Brodskiu akimirkų. Tenka tik apgailestauti, kad to paties nedarė poeto vilnietiškosios aplinkos bičiuliai, gal drovėdamiesi, o gal kartais iš paprasčiausio nesuvokimo, kad gyvenimo akimirkos, kapsinčios sekundėmis, virsta ne tik minutėmis ir valandomis, bet brėžia žmonių gyvenimo istoriją.

Deja, paprastas, bet dėl to ne mažiau didžias tiesas dažnai suvokiame, kai praradimų ištaisyti jau neįmanoma, iš atminties užkaborių toli gražu ne viską pasiseka iškelti į dienos šviesą. Nedovanotini praradimai. Kas žino, gal po 20 metų ar daugiau ir mūsų pačių patirti išpūdžiai iš prisiminimų vakaro apie J. Brodskį kam nors nušvis netikėta atradimų šviesa, kurios mes patys šiandien dar neįjaučiame.

Šio skirsnio pabaigoje pasakysime, kad kun. A. Trusevičius 1995 m. sunkiai susirgo ir buvo pakviestas gydytis į Krokuvos kunigų misionierių vienuolijos namus. Ten mirė savo kunigystės šventimų dieną, 2001 m. balandžio 8-ąją. Palaidotas Krokuvoje.

Žaidimas eilėrašciais

T. Venclova prisimena, kad pakeliui į Sudervę J. Brodskis buvo užmezgęs lyg žaidimą – cituoja eilėraščių ir prašo bičiulį atspėti, kas parašė. Pavyzdžiui:

*Вы хотели быть игрушечной,
Но испорчен ваш завод,
К вам никто на выстрел
пушечный
Без стихов не подойдёт.*

T. Venclova, kad ir kiek suko galvą, pasakyti negalėjo. Pats Josifas pa-

sakė: Mandelštamas, skirta Achmatovai. Kitas eilėraštis:

*Не зная ваших строк,
Но полюбив источник,
Я понимал без слов
Ваш будущий подстрочник.*

Šitą T. Venclova jau žinojo – B. Pasternakas, o skirta Paolo Jašvili, *За прошлого порог...*, 1936 metai. Tai

Taip atjaunėjęs buvęs benediktinių vienuolyno kiemas

J. Brodskiu padarė išpūdį: Lietuvoje kažkas žino tokius dalykus – ne tik eilėraščių, bet ir kam dedikuotas, kokio proga parašytas – nuostabu.

Apie rasizmą ir rusizmą

Grįžus jau pavakare iš Sudervės, R. Katilius prisimena, kad Pranas Morkuš juos iš automobilio išsodino netoli Žaliojo (tada – F. Dzeržinskio) tilto, netoli *Skalvijos* (tada – Planetos) kino teatro. Ten teko laukti autobuso į Antakalnį. J. Brodskis Leningrade garsėjo tuo, kad sugebėdavo pagauti taksį, kai pagauti buvo neįmanoma. Stovi 15 žmonių eilė, trypčioja, nes šalta, Josifas pasitraukia į šalį ir, žiūrėk, jau sėdi automobilyje ir kitus sėsti kviečia. Tą savo sugebėjimą J. Brodskis norėjo pademonstruoti ir Vilniuje, bet tuo metu privažiuo autobusas ir Ramūnas „atšaukė“ Josifo sumanymą. Poetas net papriekaištavo draugui, nes jau buvo pagavęs taksį, o dabar visiems teko važiuoti autobusu.

Išlipdamas J. Brodskis Ramūnui pasakė, vis dar su priekaištu: „Roma, mano hobis – išlipti iš perpildyto autobuso“. Labai brodskiška frazė. Ji pažadino ir T. Venclovos atmintį, buvo prisimintas vienas J. Brodskio juokas iš jo pirmojo apsilankymo Lietuvoje.

Yra frazė, kuri demonstruojama kaip amerikietiškojo rasizmo pavyzdys: „Ar išleistumėte savo dukterį už juodaodžio?“ J. Brodskis klausdavo kitaip: „Ar jūs išleistumėte savo dukterį už raudonojo?“ Ir tai jau nebe rasizmas, o rusizmas.

Susipyko dėl Čestertono

Virgilijus Čepaitis ir jo žmona Natalija Trauberg gyvena Antakalnyje, netoli *Eglutės*, visai ties dabartiniu Katilių butu, nors T. Venclovai, sostinės centro gyventojai, atrodė, kad tai vos ne Valakampių prieigos. Čepaičių butelis buvo labai jaukus, bet dar daugiau to jaukumo teikė Natalija Trauberg, kuri tuo metu, pasak T. Venclovos, buvo viena iš centrinių Vilniaus kultūrinės traukos figūrų. Labai išsilavinusi ir originaliai mąstanti moteris, viena iš nuolatinių Maskvos kultūrinių įvykių dalyvių.

Buvo labai religinga, katalikė, o šiuo metu yra katalikų vienuolė. Gyvena Maskvoje, dabar jai bene 77 metai. Jaunystėje buvo labai graži. Tada, prieš 40 metų, N. Trauberg Venclovą ir kai kuriuos kitus jo bičiulius mokė katalikų tikėjimo pradmenų. Jos savotiškas literatūrinis stabas buvo detektyvinių romanų meistras Hilbertas Keitas Čestertonas, kurio beveik visus garsius pamokslus N. Trauberg vertė į rusų kalbą. Neseniai rusiškai pasirodė daugiatomis Čestertonas *Raštų* rinkinys, jame dauguma vertimų yra N. Trauberg. Čestertonas buvo ir tebėra savotiškas šios moters gyvenimo epicentras.

Tai štai buvo įdomi Brodskio reakcija į šį Trauberg užsiėmimą. Jis pareiškė: „Užuot užsiėmę šituo, geriau išverstumėte Džono Dono *Pamokslus*“. Venclova prisimena, kad ir Amerikoje Brodskis buvo plėtojęs tą pačią temą: girdi, amerikiečiai nėra susipažinę su tokiais esmingais dokumentais kaip Amerikos Konstitucija, jau nekalbant apie Džono Dono poeziją...

Vilniuje, Čepaičių bute J. Brodskis raukėsi, kad čia peršamas antraeilis literatūros reiškinys – Čestertonas. Natalija Trauberg apskritai buvo linkusi užsigauti ir, žinoma, labai užsigavo dėl tokio jos mylimo rašytojo vertinimo. Buvo labai nesmagus momentas, po kurio J. Brodskis pasprasčiausiai išėjo iš tų namų. Tokiais

atvejais metaforiškai sakoma: trenkė durimis ir išėjo, – rado reikalą pabrėžti Tomas Venclova. Draugai išskubėjo paskui Brodskį, palikę Elę Katilienę guosti Nataliją.

Visi buvo susinervinę: paskutinis J. Brodskio apsilankymo Vilniuje vakaras ir štai kaip nenusisekė. Svetimas Josifui miestas – ką ten gali žinoti. Teko vyti Josifą, o Ramūno kojos ne tokios eiklios. Kol buvo atsišveikinama su Čepaičiu ir Trauberg, atsiprašinėjama už sugadintą vakarą, Brodskis jau toli kažin kur nukulniavo. Gerai, jei į centro pusę, o jei į priešingą?

Kalta Maskvos isterikų atmosfera

Tais laikais buvo galima stabdyti ne tik taksį, kurių nuolat trūko, bet ir privačias lengvasias mašinas. Už nedidelį mokesį vairuotojai paveždavo, kur reikia. Draugai sustabdė pirmą pasitaikiusį automobilį, paaiškino, kad reikia pasivyti nuėjusį draugą. Gana greitai jiems pavyko pavyti Josifą, dideliais žingsniais žingsniuojantį centro link. Draugai išsoko iš automobilio, Josifas nesispyrijo, įsėdo, ir taip visi atvažiavo į Liejyklos gatvę.

T. Venclova prisiminė, kad J. Brodskis tada pasiskundė: jis važiavęs į Vilnių, nes čia truputį kitokie žmonės, o štai šiandien vakare jis vėl pateko į tą Maskvos isterikų atmosferą... Tai ir buvo jo susikirtimo su N. Trauberg priežastis. Ši pastaba, ko gero, esminė, norint suvokti, kuo čia buvo dėtas Čestertonas. Paprastas, atrodytų, literatūrinių skonių susikirtimas savyje slepia daug esmingesnius dalykus. Vienas J. Brodskio pasakytas sakinyš įlieja visai naujos šviesos į, atrodytų, eilinių asmenybių konfliktą.

Šiaip J. Brodskis galėjo būti labai taktiškas ir susivaldantis, bet štai Natalijai „grojo“ tam tikrų nervų šaknelėmis – poetas neišlaikė, prarado savitvardą. Čestertonas buvo tik priežastis, kibirkštis, sukėlusis liepsnos plūpsnis.

Tenka pripažinti, kad N. Trauberg J. Brodskis taip niekada ir nepamėgo. Kaip ir ji Brodskio, nors poeta vertino, mėgo ne mažiau kaip kiti jo skaitytojai ir gerbėjai.

Katilius prisiminė Trauberg straipsnį *Salos keistame pasaulyje*, skirtą Venclovai: ten minimos panašios į šią istorijos, tik Ramūno teigimu, toje publikacijoje viskas supainiota, nesilaikyta faktų. Yra ir visiškai nebūtų dalykų: esą Natali ir Venclova kartu važiavę į Vilnių iš Tartu ar Talino semiotikų simpoziumo, o savo namuose ji jau radusi sėdintį Josifą...

Bus daugiau

Prisiminimų popietėje: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informatikos mokslų instituto docentė Nastazija Keršytė, režisierius Petras Savickis, Venclovų namų muziejaus vadovė Birutė Vagriene, žurnalistė Liudvika Pociūnienė ir literatūros tyrinėtojas Liūtas Mockūnas

Pabaiga. Pradžia Nr. 16

Baigiame pašnekesį su Danieliumi Sadausku apie lietuvių giedamąją poeziją, kuriai dainininkas skiria ypatingą dėmesį.

Ne žanras svarbu

Ar pritariate gal ir nedažnai pasitaikantiems mėginimams mūsų poetų klasikų eiles pritaikyti populiariam žanrui?

Jeigu tai padaryta skoningai, aukštu lygiu, atlieka geri atlikėjai, tai galima tik sveikinti. Svarbu ne žanras, o tai, kas tuo kūrinio išreiškiama. Tik nereikia subanalinti geros poezijos, o stilius, žanras – visa tai antraeiliai dalykai.

Šiandien Maironis jau išsemtas?

Toli gražu ne. Ir niekada nebus išsemtas. Bet šis dvigubas dainų albumas yra pats didžiausias – tiek Maironio tekstų taip išsamiai ir plačiai dar niekada nebuvo išleista. Dainavau tuos kūrinius vienas, nes norėjau, kad būtų sugražinti tekstai, kurie buvo iškupiūruoti, išmesti, taikantis prie klausytojų – kad nenusibostų ar tiktų ideologiškai.

Tai padaryti buvo sudėtinga?

Posmines dainas gana sunku interpretuoti, nes paprastai atliekėjai paima du ar tris posmus, o dažniausiai esmė, išvados glūdi pasakiniame. Kartais prarandamas ir poezijos kūrinio minties plėtojimas. Savo interpretacijoje stengiausi išdainuoti visus posmelius. Be to, kai gieda solistas, mažiau niveliuojamas garsas, geriau girdėti poetinis tekstas. Atliekant chorui, būna sunkiau suprasti žodžius. Vėlgį, ar tai sudėtinga? Tai priklauso nuo to, kas ir ko ieško Maironyje. Ir kur ieško Maironio. Ar girdėjote J. Haydno galvos istoriją? Ji buvo nupjauta dar lavonui nespėjus sustingti tam, kad kažkoks kuoktelėjęs mokslininkas galėtų išmėsinėti jo smegenis ir nustatyti jose vietą, kur slypi muzikos genijus.

Sudėtinga todėl, kad mes dažnai nesuprantame kitų, nes nenusileidžiame ar nepakylame iki jų lygio. Genijaus ar tiesiog mažo vaiko.

Sunkiausia perteikti poeto nuojautas

Kiek poezijos klasikų esate prikęlęs „iš kapų amžinų“?

Turbūt esu viską dainavęs, kas vadinama klasika. Taip pat ir daug šiuolaikinių literatūros kūrinių – kompozitorių Valentino Bagdono, Algimanto Bražinsko, Justino Bašinsko ir kitų. Tai ir Vytauto Mačernio, ir kitų poetų poezijos ciklai. Vargu ar kurio kompozitoriaus kūrinių nesu atlikęs.

Ką sunkiausia buvo „prisijaukinti“, kokių autorių kūrinius?

Sunkiausia buvo suvokti M. Mažvydo giesmes ir priversti skambėti A. Baranausko kūrybą. *Anykščių šilelį* galima suprasti ir kaip rečitatyvinį kūrinį. Aišku, poemoje daug liaudies dainoms būdingų motyvų, apskritai poema paremta liaudies dainomis. Panaudota daug tautosakos: apie Sedulėlę, apie Eglę žalčių karalienę, Velnio akmenį ir t. t. Vis dėlto kai perskaičiau mūsų iškiliausių mokslininkų išvalgas apie *Anykščių šilelį*, man daug kas paaiškėjo. Sigito Gedos min-

Dainininkas Danielius Sadauskas

„Anykščių šilelį“ poetas įkomponavo Lietuvą (4)

Nešė velnias akmenį

Gal mano trиграšis bus visai ne vietoje, ir tada prašau man atleisti, bet ar į „Anykščių šilelį“ nebūtų galima pažvelgti kaip į literatūrinę simfoniją, sudarytą iš labai skirtingų dalių. Yra ir didelio susikaupimo, ir pakilių, ir labai linksmų dalių. Kai po nakties miškas staiga pradeda busti ir jame prasideda di-

simfonijos „Anykščių šilelio“ pomos pagrindu?

Išties A. Baranauskas poemoje perteikė gyvenimo apoteozę ir tautą ištinkančią didžią grėsmę – joje yra visko: mitologinis motyvas apie velnią, nešantį didžiulį akmenį, skirtą sugriauti Anykščių bažnyčiai – tai ir carizmo politikos įvaizdis, nes tada katalikų bažnyčios pradėtos perstatinėti į cerkves. Juk ir Vilniuje katedros atsvarai Šv. Jurgio prospekto vakarinėje dalyje, Žvėryne, buvo pastatyta cerkvė. Arba štai Romanovų cerkvė, išdygusi aukščiausioje Vilniaus vietoje Didžiojoje pohlankoje, dabartinėje J. Basanavičiaus gatvėje. Tai vis pasekmė to „velnio akmens“, kuris poemoje nukreiptas prieš Anykščių bažnyčią, kaip tautos tikėjimo simbolį.

Reikia naujo Baranausko, kuris perteiktų, kaip globalizacijos akmenimis daužoma tai, kas dar buvo likę iš tautos savitumo.

Per *Poezijos pavarą* dvi valandas klausiausi mūsų poetų Vilniaus universiteto Sarbievijaus kiemelyje. Mintyse pradėjau skaityti *Anykščių šilelio* eiles ir pagalvoju: ar iš mūsų poetų kūrybos išgirdau bent vieną eilutę, kuri bent priartėtų prie *Anykščių šilelio* poezijos gelmės?..

Bet taip juk ir turi būti, nes klasika – tai ne kasmetinis javų derlius. Čia nei suplanuosi, nei išauginsi, kada panorėjęs. Donelaičio ar Baranausko poezijos viršukalnės niekada

tis: „Nereikia *Anykščių šilelio* ieškoti Anykščiuose – jo ten nesurasim, kaip ir Čiurlionio nesurasim Raigarde“. Šią poemą suvokiu kaip didžią mūsų tautos katastrofą, įvykusią likus ketveriems metams iki 1863 m. sukilimo ir lietuviškos spaudos draudimo pradžios. Nuo to meto prasidėjo didžiausios mūsų tautos geriausių sūnų tremtys. Įsigilinus man tapo akivaizdu, kad į *Anykščių šilelį* poetas įkomponavo Lietuvą, mūsų kraštui gresiančią tragediją, įprasmino tautos likimą. Medis poetui yra metaforinis įvaizdis: visi šilo garsai, šlamesiai ir kuždesiai, visų gyvų paukščių balsai – tai buvusios Lietuvos įvaizdis, tos Lietuvos, virš kurios pakibo neatremiama grėsmė, ir poetas visa tai jautriau už daugelį jautė ir suvokė. Tai pačios istorijos eigos suvokimas, genialiai perteiktas.

Tik labai geras poetas sugebėjo išgirsti, kaip nuo lopo krenta ramos lašas, kaip pražysta žiedas. Tai ant pliko kalno sėdinčio ir Lietuvą apraudančio lietuvio skausmas: „Ai, būdavo būdavo iš mūsų šilelio didžiausio patogumo...“ Jo skruostu rieda ašarėlė, bet ko verkia – nežino. Iš nuojautos verkia. Štai šią nuojautą man ir buvo sunkiausia pajauti bei perteikti klausytojams. Poemą išgiedoti, išreikšti genialaus kūrinio idėją labai lengva.

Dailininkės Gražinos Didelytės sukurtas ekslibris

di gamtos byla, gyvybės vyksmas per kiekvieną šilelio padarėlį ir augalą ir visa tai virsta šviesiu himnu gyvenimui. Muzikoje tai galėtų būti išreikšta kaip didinga žmogaus, gamtos ir tautos vienovės simfonija. Turime M. K. Čiurlionio simfoninę poemą „Miške“, bet kodėl nė vienas mūsų kompozitorius nesiėmė kurti

neperšoks joks poetas. Ir poezija turtinga tuo nepakartojamumu.

Štai kad ir mūsų partizanų kovų tema – kas prie jos iš poetų ar muzikų yra prisilietęs? Šitokia tautos didvyriškumo ir tragedijos, iš esmės tolesnės Lietuvos miškų plėtotės tema, bet kodėl ligi šiol nė vienas mūsų kūrėjas jos nesiėmė. O juk tautoje ši tragedija jaučiama, iki šiol tebeišgyvenama. Galimas dalykas, per mažas tautos kūrybinis potencialas, dar nesulaukėme naujų čiurlionių, donelaičių ir baranauskų. Daugybė žmonių rašė savo atsiminimus, bet reikia visa aprėpiančio kūrinio – gal operos ar didingos simfonijos. Juk žymius kūrėjus ar atlikėjus skaičiuojame ant rankų pirštų.

Pagaliau juk apie Joną Basanavičių ar Vincą Kudirką neturime nei solidensio romano, nei operos ar dramos kūrinio. Neįmanoma kūrėjai nepribrendo imtis tokios užduoties?

Nėra ir apie Antaną Strazdą net romano, nors tai nepaprastai dėkinga rašytojui asmenybė. Strazdas dingio mūsų istorijos ir praeities ūkuose, apie jį teks tik romaną rašyti, nes biografijos atkurti gali ir nepavykti. Tas pats pasakytina ir apie A. Strazdo muziką, kuri išsilakstė su jo paukšteliais ir strazdeliais po visą Lietuvą. Mano senelis, gyvenęs Dzūkijos pakrasty, giedodavo gulėdamas ant krosnies *Gaidys karklynuose...* o vaikai refrenu atkartodavo. Tai Strazdo daina. Vieną Strazdo dainą įdėjau į kompaktinę plokštelę iš Žemaitijos – *O kaip puikios gražios dienos*. Tai jau žemaičių interpretacija.

Kodėl sunku imtis, kas nėra įprasta

Esate įrašęs penkias solines kompaktines plokšteles. Ko toliau žadate imtis?

Tos penkios kompaktinės plokštelės – tai didelis darbas. Kiekvienas kūrinys buvo kruopščiai studijuojamas. Kad ir J. Basanavičiaus užrašyta poema apie *Paukščių vainą*. Pasirodo, tai nuo Ezopo laikų per Balkanus ir skandinavus mus pasiekusi baladė, nusileidusi Suvalkijoje ir paplitusi Lietuvoje. Puiki medžiaga, bet kaip įdainuoti šiuolaikiškai, gal pritaikius ir džiaz muzikines priemones? Turėjau tam tikrą pradinį sumanymą, bet jį reikėjo įgyvendinti. Paminėjau kompozitoriams, tai vienas pareikalavo 3 tūkst. litų, kitas – 5 tūkst., tada imtųsi bendro projekto. Aišku, kad mūsų *Paukščių vaina* sustojo, nes iš kur imsi tokius pinigus. Tai štai ir atsakymas, ką reiškia imtis naujų sumanymų. Norint suvienyti kūrybines jėgas, reikia lėšų, o svarbiausia – pačiam žinoti, ko nori, kitus juk reikia sudominti ir uždegti. Kas norės dienas leisti bibliotekose, rinkti medžiagą, gilintis, jeigu už tai nemo-kama.

Tai lituanistikos paveldo gaivinimas muzikinėmis ir vokalinėmis formomis, tad gal tokį projektą paremtų Kultūros ir sporto fondas?

Fondo vadovai man pasakė, kad tokio projekto jie neremia. Nesiskundžiu, rėmėjų randu. Todėl yra ir rezultatas. Kultūros ministerija yra parėmusi ne vieną mano programą. Gerai, kai vertinimo komisijoje sėdi asmenys, kurie suvokia, išmano literatūrą, istoriją, supranta ir vertina muziką. Dažniausiai būna, kad muzikai neišmano

apie poeziją, o poetams stinga muzikinių žinių. Gerai, jei pateiksiu projektą iš J. Gruodžio muzikos – mane supras ir tikriausiai palaikys. O jei pasiūlysiu Antano Vienažindžio giedamosios poezijos projektą? Arba A. Strazdo poezijos? Ar daug kas iš komisijos narių ką nors žino ar yra girdėję apie tų poetų muzikines interpretacijas? Kai reikia istorijos, muzikos ir literatūros žinių, mūsų komisijų nariai dažnai nėra tokių sričių dideli žinovai, tad visada rizikuojį būti nesuprastas.

Lietuvių poezijos bardas? Kodėl gi ne

Ar galima būtų Jus tam tikra prasme pavadinti dainuojamosios lietuvių poezijos bardu? Suprantu, skamba neįprastai.

Vilniaus mokytojų namuose vyko giedamosios poezijos atlikėjų susitikimas; ten man teko atstovauti klasikinei giedamajai poezijai. Visi dabar stengiasi dainuoti šiuolaikines dainas, pritardami sau gitaromis. O senais laikais lietuviai dainuodavo be muzikinio akompanimento. Taigi tame bardų susitikime buvau truputį „balta varna“, bet reikėjo pristatyti ir klasikinę giedamosios poezijos puslapį.

Ar Jūsų atliekamai poezijai netinka muzikinis akompanimentas?

Interpretacijai ribų nėra, svarbu meniškumas ir žinojimas, ką darai. Labai daug kūrinių esu atlikęs pritariant vargonams, o mano įrašytose kompaktinėse plokštelėse girdėti daug instrumentų – esu dirbęs su kanklininkais, saksofonininkais, skudutininkais ir net japonų elektroninės muzikos meistras, yra klavesino ir orkestrų muzikos. Taip pat esu įrašęs poezijos ir su choras.

Esate lituanistikos paveldo per muziką propaguotojas?

Manau, taikliai pasakya.

Tos muzikinės kompaktinės plokštelės – būtina lietuvių literatūros pamokų dalis vidurinėse mokyklose. Skamba keistai, bet tenka išgirsti, kad tarp labiausiai nemėgiamų dalykų mokykloje moksleiviai vadiną gimtosios kalbos, lietuvių literatūros pamokas. Vadinasi, jas reikia įvairinti, tobulinti.

Jei mokytojas kūrybingas, tai ras būdą per pamokas panaudoti įdainuotus literatūros kūrinius. Beje, tą pastebėjo ir poetas Justinas Marcinkevičius: „Neabejoju, kad Danieliaus Sadausko kompaktine plokštele pasinaudos ne vienas šventinių ir jubiliejinių vakarų rengėjas [...]. Mūsų mokykloms tai būtų vertinga pagalba, praplečianti, pagyvinanti literatūros ir istorijos mokymo programas“. Iš tiesų, mokant net ir Lietuvos istorijos, daugelis giedamosios poezijos kūrinių galėtų padėti moksleiviui daug giliau pajusti epochos dvasią, tada mūsų istorijos vardai ir faktai nebūtų tik sausas dalyko kalimas.

Lieka tik palinkėti Jums ir toliau nepailsti, per muziką ir poeziją taip gražiai bei prasmingai propaguojant Lietuvos lituanistinį paveldą. Ir kad nestigtų gerų talkininkų bei rėmėjų.

Ačiū už palinkėjimus, tik neatsakiau į vieną man užduotą klausimą: ką žadu daryti toliau?

Ir ką gi darysite?

Padėkime daugtaškį... Minčių yra, kad tik būtų sveikatos.

Tad pabaigai palinkėkime Jums ir sveikatos.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

*Lietuvos Respublikos Seimui,
Lietuvos Respublikos Vyriausybei*

DĖL MOKSLININKŲ IR DĖSTYTOJŲ ATLYGINIMŲ DIDINIMO

KREIPIMASIS

2006-10-18, Vilnius

Mokslo darbuotojų ir valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo palyginimas

	Dėstytojai			Karjeros valstybės tarnautojai ministerijose (su aukštesniu universitetiniu išsilavinimu)		
	Bazinės algos koef.	Alga (minimali, maksimali)	Atitinkamo valstybės tarnautojų kategorijoms	Kategorija	Alga	
Asistentas, jaunesnysis mokslo darbuotojas	8.25–11	949–1265	1–4	Tokių žemų kategorijų valstybės tarnautojų su universitetiniu išsilavinimu nėra		
Lektorius mokslo darbuotojas, tyrinėtojas	8.25–15.95	949–1834	1–9	specialistas	5–10 1376–2064	
Docentas, vyresnysis mokslo darbuotojas	11–23.1	1265–2657	4–13	vyresnysis specialistas	8–12 1763–2451	
Profesorius, vyriausiasis mokslo darbuotojas	16.5–29.7	1898–3416	9–15	vyriausiasis specialistas	10–14 2064–3010	

Lisabonos strategijoje ir Bolonijos procese kalbama apie tai, kad kuriant žinių visuomenę vienu iš svarbiausių veiksnių tampa aukštasis mokslas, inovacijos ir aukštųjų technologijų plėtra įmonėse. Visa tai gali užtikrinti tik stiprios aukštosios mokyklos ir stiprūs mokslo institutai, rengiantys mokslininkus pagal šalies poreikius ir keliamus reikalavimus. Neįmanoma sėkmingai veikti Europos mokslo ir technologijų erdvėje neturint daug išsilavinusių žmonių.

Lietuvos mokslinio potencialo plėtrą stabdo neadekvačiai maži dėstytojų, mokslininkų ir tyrėjų atlyginimai palyginti su Europos Sąjungos atitinkamų darbuotojų atlyginimais. Jie nepagrįstai maži ir palyginti su atitinkamos kvalifikacijos Lietuvos tarnautojų atlyginimais. Dėl to gabus jaunimas nebeatina į mokslą, studijas ir tyrimus; gabūs universitetų absolventai išvyksta į užsienį; neįgijta užsienyje mokslus baigę ir patirties įgiję Lietuvos mokslininkai bei kiti aukštos kvalifikacijos specialistai; vis mažėjantis mokslinis potencialas nebegali ir, jei padėtis nepasikeis, ateityje negalės užtikrinti ne tik pakankamo tyrimų ir plėtros lygmenio kuriamai žinių ekonomikai ir žinių visuomenei, bet ir pakankamos studijų kokybės.

Lietuvoje yra apie 3 tūkst. mokslo darbuotojų, vykdančių mokslinius tyrimus, ir apie 5 tūkst. dėstytojų, dalyvaujančių moksliniuose tyrimuose. Iš viso – apie 5 tūkst. tyrėjų (skaičiuojant visos darbo dienos ekvivalentais), t. y., apie 3 tyrėjus tūkst. dirbančių gyventojų (Europos Sąjungos šalių vidurkis – 6, Suomijos – 14). Europos Sąjunga suformulavo užduotį: parengti 700 tūkst. jaunų tyrėjų ir pasiekti, kad tūkst. dirbančių gyventojų tektų 8 tyrėjai. Šią užduotį vykdančiai Lietuvai reiktų parengti 7–10 tūkst.

jaunų tyrėjų, o šiuo metu jų parengiama keletą kartų mažiau nei daugumoje Europos Sąjungos šalių. Suomijoje, kurioje gyventojų yra tik 1,4 karto daugiau negu Lietuvoje ir į kurią Lietuva galėtų orientuotis, per metus parengiama apie 1 tūkst. mokslo daktarų. Suomija tyrimams ir plėtrai skiria apie 3,5 proc. BVP lėšų, todėl tapo viena iš konkurencingiausių šalių pasaulyje. Viso to pagrindas buvo tas, kad XX a. septintajame dešimtmetyje buvo priimtas politinis sprendimas įgyvendinti nuoseklią ir kryptingą Suomijos mokslo ir technologinės plėtros politiką.

Šiuo metu Lietuvos universitetų dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimas prilygsta gana žemoms valstybės tarnautojų pareigybių kategorijoms (žr. lentelę). Šiuo metu magistras, konkurso būdu atėjęs į mokslo instituciją dirbti asistentu arba jaunesniu mokslo darbuotoju, gali tikėtis vidutiniškai 2–3 kategorijos valstybės tarnautojo atlyginimo, o ministerijose tokių žemų kategorijų valstybės tarnautojų su universitetiniu išsilavinimu iš viso nėra. Tik minimalų atlyginimą ši skalė garantuo-

ja ir jaunam mokslo daktarui, lektoriui ar mokslo darbuotojui. Ir tik po kelerių metų intensyvaus darbo, tapęs docentu ar vyresniu mokslo darbuotoju, daktaro mokslo laipsnį turintis mokslininkas gali prilygti ministerijos vyresniajam specialistui.

Dėl tokios apverktinos dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimų būklės nevyksta mokslo darbuotojų atsinaujinimas, vidutinis dėstytojų ir tyrėjų amžius pavojingai artėja prie pensinio amžiaus. Gabiausiai aukštųjų mokyklų absolventai nesirenka dėstytojo ar tyrėjo karjeros, o baigusieji doktorantūrą dažnai pasitraukia iš mokslo į geriau aukštą kvalifikaciją vertinančias sritis. Jauna mokslininkų šeima negali net pretenduoti į kreditą būstui įsigyti, nes ir po 15–20 metų neįstengtų jo gražinti.

Dabartinės Vyriausybės pirmieji darbų sąrašai yra ir tokios pozicijos:

– įgyvendinti Lisabonos strategiją, didinti investicijas į mokslą, kol bus pasiektas ES valstybių vidurkis, skatinti informacinių technologijų plėtrą;

– didinti mokytojų ir aukštųjų mokyklų dėstytojų pedagoginę ir dalykinę kompetenciją, remti kvalifikacijos kėlimą valstybės lėšomis. Didinti mokytojų, aukštųjų mokyklų dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimus.

Vadinasi, Vyriausybė yra pasirengusi didinti aukštųjų mokyklų dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimus. Belieka tik susitarti, koks turėtų būti didinimo koeficientas.

Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė mažus aukštųjų mokyklų dėstytojų atlyginimus taip pat vadina viena skaudžiausių švietimo sistemos problemų. Ministrės teigimu, Vyriausybė yra numaciusi kelti dėstytojų darbo užmokestį vidutiniškai 20 proc. Tačiau atlyginimų koeficientų padidinimas 20 proc. leistų maksimalią asistentų algą padidinti tik 250 Lt, lektorių ir mokslo darbuotojų – 370 Lt, docentų ir vyresniųjų mokslo darbuotojų – 530 Lt, geriausiai dirbančių profesorių ar ir vyriausiųjų mokslo darbuotojų – 680 Lt. Akivaizdu, kad toks didinimas tikrai neišspręstų susikaupusių pro-

Lietuvos mokslininkų sąjunga

blemų – taip galėtų būti kompensuojamas tik brangstantis pragyvenimas.

Lietuvos mokslininkų sąjunga, būdama įsitikinusi, kad norint sustabdyti mokslinio potencialo mažėjimą ir pritraukti jaunimą į svarbiausias mokslo kryptis, būtina atkurti sumenkusį mokslininko ir universiteto dėstytojo prestižą ir pagarbą mokslui. Vadinasi, būtina kardinaliai keisti dėstytojų ir mokslo darbuotojų darbo apmokėjimą:

- minimalus asistento ar jaunesniojo mokslo darbuotojo atlyginimas turėtų atitikti bent 10 kategorijos valstybės tarnautojų (ministro padėjėjo) atlyginimą, t. y., 2064 Lt arba 86 proc. daugiau negu šiuo metu nustatyta (skaičiuojant nuo vidurkio);

- minimalus lektoriaus ar mokslo darbuotojo atlyginimas turėtų prilygti bent patarėjų Vyriausybės kanceliarijoje, minimaliam 13 kategorijos atlyginimui, t. y., 2709 Lt arba 95 proc. daugiau negu šiuo metu nustatyta;

- minimalus docento ar vyresniojo mokslo darbuotojo atlyginimas turėtų prilygti bent 15 kategorijos ministerijos skyriaus vedėjo atlyginimui, t. y., 3354 Lt arba 71 proc. daugiau negu šiuo metu nustatyta;

- minimalus profesoriaus ar vyriausiojo mokslo darbuotojo atlyginimas turėtų atitikti bent ministerijos departamento direktoriaus atlyginimo minimumą, t. y., 17 kategorijos tarnautojų atlyginimą – 4171 Lt arba 57 proc. daugiau negu šiuo metu nustatyta.

Vidutiniškai minimalus dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimo minimumas turėtų būti jau ateinančiais metais padidintas bent 70 proc.

Priemonės, kurių reikėtų imtis, kad siūlymas būtų įgyvendintas:

- 2007 metų biudžete numatyti dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimo didinimą bent 70 proc.;

- išaiškinti visuomenei mokslo reikšmę tolesnei šalies raidai;

- atskleisti Lietuvos mokslo patraukliuosius aspektus pasitelkus visas turimas mokslo sklaidos ir populiarinimo priemones.

Lietuvos mokslininkų sąjungos
pirmininkas
Antanas Kulakauskas

GEOLOGIJOS IR GEOGRAFIJOS INSTITUTAS

skelbia priėmimo konkursą į:

- 1) geologijos mokslo krypties (05P) doktorantūrą:
  - dieninė studijų forma, 1 vieta;
  - neakivaizdinė studijų forma, kai studijos apmokamos valstybės biudžeto lėšomis, 1 vieta;
- 2) geografijos krypties (06P) doktorantūrą:
  - dieninė studijų forma, 2 vietos;
  - neakivaizdinė studijų forma, kai studijos apmokamos valstybės biudžeto lėšomis, 1 vieta.

Prašymai stoti į doktorantūrą pateikiami direktoriaus vardu mėnesį nuo konkurso paskelbimo dienos, prašyme nurodant, į kurios mokslo krypties ir studijų formos doktorantūrą pretenduojama, pridėdant gyvenimo aprašymą, magistro arba vienpakopio aukštojo mokslo baigimo diplomą su priedu prie diplomo (originalus ir kopijas, originalai iš karto gražinami), dviejų mokslininkų rekomendacijas, savo mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas, o jeigu tokių nėra – mokslinį referatą numatomos disertacijos tema.

Geologijos ir geografijos instituto adresas: T Ševčenkos g. 13, LT-03223, Vilnius, tel.: (8 ~ 5) 210 46 92.

Direktorius

Santariečiai kaip giminiečiai: Rita Kavolienė ir Valdas Adamkus

Prof. Algis Mickūnas ir šį kartą sugebėjo patraukti klausytojus

Sklendžia daugiasparnė „Santaros-Šviesos“ paukštė (4)

Pradžia Nr. 13, 14, 15

Tęsiame įspūdžius iš keturioliktosios *Santaros-Šviesos* konferencijos Anykščiuose.

Kas trukdė bendraminčiams susijungti

Algimantas Gureckas – vienas iš tų šviesiečių, kurie *Santara-Šviesa* gali vertinti tiek iš išorės, tiek iš vidaus. Jam pačiam keista, kad Vokietijoje 1946 m. įsteigta *Šviesa*, persikėlusį į JAV ir būdama beveik identiškos ideologijos bei krypties su *Nepriklausomais studentais*, vėliau ir su *Santara*, iš pradžių su šiais judėjimais nerado bendros kalbos. A. Gureckas mano, kad atsakymą į šį klausimą – kodėl tos organizacijos ne iškart susijungė – duoda prof. Kęstučio Skrupskelio iškelta mintis apie Amerikos ir Europos, tiksliau anglų-amerikiečių ir Vakarų Europos, tam tikrą požiūrių priešpriešą. A. Gurecko nuomone, tos priešpriešos būta, bent jau kai kurie jos požymiai reiškėsi ir tarp pokario lietuvių jaunimo. Dauguma *Šviesos* organizacijos narių, atvykusių į JAV, jau buvo baigę aukštuosius mokslus Europoje, daugiausia Vokietijos, vienas kitas Švedijos, Prancūzijos universitetuose. Kiti dėl įvairių priežasčių mokslų nebetęsė, bet visų pasaulėžiūra jau buvo suformavę Europos universitetai, o jaunoji karta, pradėjusi studijas Amerikoje, buvo aiškiai paveikta anglų-amerikiečių požiūriu. Tai buvo ne vien filosofinio pobūdžio svarstymai. Skirtingos nuostatos labiau atsispindėjo gyvenimo būde, vertybių gradacijoje, požiūryje į gyvenimą. Ši priešprieša ir trukdė susijungti dviem labai artimoms, tų pačių tikslų panašiais būdais siekiančioms organizacijoms. Nepaisant visų sunkumų,

Santara ir *Šviesa* susijungė, tapo viena federacija.

Ar „Santarai-Šviesai“ pakako mokslo

Literatūros tyrinėtoja prof. Violeta Kelertienė, atsiliepdama į prof. K. Skrupskelio pranešimą, nesutiko, kad modernizmas ir postmodernizmas yra skonio reikalas – tai pasaulėjautos reikalas.

V. Kelertienei kyla abejonių ir dėl postmodernizmo įtakos santariečiams, nes tik apie 1988–1990 m. tarp santariečių literatai prabilo apie postmodernizmą, o filosofai vis dar narpliojo egzistencializmo problemas. V. Kavolis yra rašęs apie postmodernizmą, neseniai šiuo požiūriu jis yra cituotas, bet V. Kelertienė nėra tikra, ar postmodernizmo ideologija bent kiek ryškiau veikė santariečius. Profesorė abejoja, ar patys santariečiai suvokė, kad jie yra postmodernistai.

Algiui Mickūnui abejonių sukėlė teiginys, esą *Santaroje-Šviesoje* vyravęs vienašališkumas ir buvo per mažai mokslo. Gal tai ne visai tiesa, nes šioje federacijoje buvo ir mokslininkų, būrėsi ne vien literatai ar kultūrologai. A. Mickūnas prisimena *Santaros-Šviesos* suvažiavimuose galingas Kazio Almeno ir Zenono Rekašiaus grumtynes dėl fizikos. Vadinasi, mokslo reikalai nebuvo visai nuošalyje.

Priminsime, kad Ph. Z. Rekašius (g. 1928 m. Panevėžyje) yra elektrotechnikos inžinierius, 1944 m.

pasitraukęs į Vokietiją, o 1950 m. persikėlęs į JAV. 1954 m. Wayne valstybės universitete Detroite (MJ) įgijo elektrotechnikos bakalauro, o 1956 m. – magistro laipsnį. 1954 m. su kitais tapo Lietuvių studentų sąjungos *Santara* steigėju. Daktaro disertaciją apgynė 1954 m. Purdue universitete (JN) ir jame dėstė iki 1964 m. 1964–1995 m. Northwesterno universiteto Evanstone (JL) elektrotechnikos ir informatikos profesorius, nuo 1995 m. – profesorius emeritas. Paskelbė apie 50 straipsnių iš automatinio valdymo, stabilumo teorijos ir dinaminė sistemų identifikacijos sričių. Yra Elektros ir elektronikos inžinierių instituto narys, nuo 1968 m. – žurnalo *Akiračiai* redaktorius.

Iš išvardytų biografijos duomenų matyti, kad Z. Rekašius K. Almenui turėjo būti tinkamas diskusijų oponentas. Kartu tai patvirtina

ir A. Mickūno pastabą, kad *Santara-Šviesa* nebuvo abejinga mokslo reikalams.

Reakcija prieš vienpusę pasaulėžiūrą

Vis dėlto diskusijos Anykščiuose vedėjas prof. Egidijus Aleksandravičius diskutuojančiųjų lūpose pasigedo liberalumo sąvokos. Būdamas liberali kultūrinė organizacija *Santara*, vėliau *Santara-Šviesa*, pasak E. Aleksandravičiaus, turėtų būti tam tikras akibrokštas dabartiniams Lietuvos liberalams. Štai šia kryptimi pirmininkas ir pamėgino valingai pakreipti prisiminimų dalyvių mintis.

Mykolas Drunga, atsiliepdamas į kvietimą, pažymėjo, kad vis dėlto santariečiai buvo geri katalikai. Pavyzdžiui, Ilona Maziliauskienė, Henrikas Nagys, dalyvavę

Santaros renginiuose, identifikuodavosi su katalikiška srove. Taigi Amerikoje santariečiai sudarė tarsi liberalų ir katalikų santarą, praktikuojantys katalikai galėjo būti ir lojalūs santariečiai.

Anot inžinieriaus ir literatūros tyrinėtojo Liūto Mockūno, kai kuriems santariečiams toji sąvoka – liberalizmas – buvo gana abstrakti ir toli gražu ne visada aktuali. Tuo metu buvo madinga save laikyti egzistencialistais, tad daugeliui *Santaros* esmė buvo tradiciškai suvokto lietuviškumo kritika. Išėjimoje buvo per daug tradicijos, iš prieškarinio Lietuvos atsineštų dalykų. Daugeliui santariečių buvo aktualiusia viso to kritika.

Prof. Algirdas Kanauka prisiminė, kaip „dipukų“ stovykloje Kemptonė Vokietijoje 1945 m. formavosi *Šviesa*. Tai buvo daugiau reakcija į ateitininkų primetamą pasaulėžiūrą stovykloje. Skautai taip

Algimantas Gureckas jau antrą kartą paprašė žodžio

Prof. Kęstučiui Skrupskeliui prirėkė prof. Egidijaus Aleksandravičiaus pagalbos

pat aktyviai reikėsi, bet, pasak A. Kanaukos, jie neturėjo tokios ryšios pasaulėžiūros.

Taigi *Šviesa* Vokietijoje susiformavo iš reakcijos prieš vienpusę pasaulėžiūrą. JAV jau buvo kitos sąlygos. Jos galiausiai ir lėmė, kad Amerikos lietuvių studentija sukūrė *Santara*.

Antrą kartą paprašęs žodžio A. Gureckas pripažino, kad *Santaros-Šviesos* istorijoje svarbus klausimas – *Šviesos*, vėliau ir *Santaros*, santykis su krikščionybe, kaip ir šių organizacijų santykis su ateitininkais. Pastarieji, teigė A. Gureckas, turėjo polinkį suplakyti tuos santykius: jei kas oponuodavo ateitininkams, tai šie suprasedavo ir kaip oponavimą krikščionybei. Vis dėlto jau kuriant *Šviesą*, pasak A. Gurecko, lietuvių pabėgėlių jaunimas Vokietijoje gerai prisiminė, kas vyko Lietuvoje 1940–1941 metais. Kovingą ateizmą tada sukompromitavo „buldozerinis“ prievartinis sovietinis ateizmas. Jeigu tarp šviesiečių ir buvo ateistų, tai jau tikrai ne tokių kovingų, kokie reikėsi pirmojo sovietmečio metais.

Santykis su ateitininkais buvo konkurentiškas. Šviesiečiai ir santariečiai priešinosi ateitininkų siekiui vyrauti išeivijos kultūriname gyvenime. Ateitininkai tikėjosi dominuoti ir iš bolševikų išsilaisvinusioje Lietuvoje.

Santaroje-Šviesoje buvo kilęs klausimas, ar šios federacijos narys gali kartu būti ir ateitininkas. Viename *Šviesos* skyriuje buvo svarstoma: kaip reaguoti išvydus kelias šviesietes merginas tarp ateitinin-

kų? Pasak A. Gurecko, tada buvo priimtas lemtingas sprendimas: tos merginos pačios turi mąstyti, ar gali būti suderinamos šios dvi organizacijos. *Šviesos* ideologija nedraudė priklausyti dviem visai skirtingoms organizacijoms. Taigi *Šviesoje*, vėliau *Santaroje* buvo krikščioniškai ideologijai įsipareigojusių žmonių. Iš jų vienas ryškiausių buvo H. Nagys.

Vadinasi, buvo siekiama paneigti religijos ir liberalinės *Santaros-Šviesos* sampratos priešybę. Pasak A. Gurecko, Antrasis Vatikanas suvažiavimas galutinai išsprendė tokios prieštaros galimybę, nes tada Vatikanas iš principo atmetė klerikalizmą. O *Šviesa* ir *Santara* didžia dalimi buvo sukurtos kaip priešybė klerikalizmui politiniame bei visuomeniniame gyvenime. Taigi jei ir galima išvelgti kokių prieštarų, tai jos reikėsi ne tarp liberaliosios jaunomenės ir krikščionybės, o tarp liberaliojo jaunimo ir klerikalizmo šalininkų bei ateitininkų.

Kai žodžiai trukdo susikalbėti

Atsakydamas oponentams bei pritariantiems diskusijos dalyviams, prof. K. Skrupskelis pažymėjo, kad ryškiausi Lietuvos ateitininkai nebuvo klerikalai, o A. Maceinos karta net sąmoningai buvo nusiteikusi antiklerikaliskai. Kitas reikalas, kad ateitininkams ne visada sekėsi būti antiklerikalais. Ateitininkams nepavyko grįžti į nepriklausomą Lietuvą todėl, kad čia stigo tikinčių pasaulie-

čių. Sovietmetis, anot K. Skrupskelio, katalikų bažnyčią Lietuvoje suklerikalino, ir tai tapo ateitininkų problema dabarties Lietuvoje.

Į aktyvų E. Aleksandravičiaus raginimą lyginti *Santaros-Šviesos* liberaliąją mintį su dabarties Lietuvos liberalų užmojais, K. Skrupskelis atsakė visai nelauktai: „Žodį *liberalizmas* reikia palaidoti, nes jis tiek daugiaprasmiškas ir tiek mūsų įveltas į XIX a. polemikas, kad išnarplioti beveik neįmanoma“. Tokią išvadą K. Skrupskelis priėjo skaitydamas tarpukario Lietuvos spaudą.

Laikas – geriausias teisėjas

Apibendrinamas kaip istorikas diskusiją „*Santara-Šviesa*“: žvilgsnis iš vidaus ir iš išorės“, prof. Egidijus Aleksandravičius pamėgino išrišti prieštarą tarp V. Kavolio „žaselių voros“ įvaizdžio ir bohemiškos balos, kurioje buvo vietos „vaidilutėms“ ir „paleistuvynui“. Tad kokia iš tikrųjų buvo ta *Santara-Šviesa*?

Suprantama, kad laikui bėgant ši organizacija keitėsi. *Santara* kūrėsi kaip griežtai organizuota struktūra su savo padaliniais, leidiniais, poveikio visuomenei būdais ir priemonėmis, kovos metodais, o galų gale šis liberaliai ir individualistiškai nusiteikęs žmonių spiečius virto „organizacija be organizacijos“.

E. Aleksandravičius prisiminė pokalbį su A. Gurecku, vykusį bene 2000 metais. Iš savo pašnekovo jis išgirdo, kad Lietuvoje atsikūrusi dabartinė *Santara-Šviesa* esanti jau visai kita organizacija. XX a. šeštajame dešimtmetyje tai buvo patriotinė organizacija, o atsikūrusioji yra akademinė intelektualinė, net šiek tiek dvelkianti snobizmu. Galima suprasti, kad A. Gureckui ši organizacija galėjo pasirodyti ne tokia įdomi ir patraukli. Vis dėlto E. Aleksandravičius mano, kad dabartinė *Santara-Šviesa* yra sudėtingesnė, kaip apskritai dabar yra sudėtingesnis pasaulis. Joje būta ir patriotizmo apraiškų, ir intelektualinio bambėjimo. Kokia ji iš tikrųjų, parodys tik laikas.

Eseistas Rolandas Rastauskas (dešinėje) ir kiti klausytojai

Bus daugiau

Mokslo institucijose

Geologijos ir geografijos institutas

Šią vasarą Geologijos ir geografijos instituto, Vilniaus pedagoginio universiteto ir Vilniaus universiteto mokslininkų grupė (vadovas – habil. dr. V. Baltrūnas) dalyvavo ekspedicijoje, tyrinėjusioje ledyninių nuogulų sedimentacijos ypatybes. Dabartinio ledyno sedimentacijos procesai leidžia suprasti Lietuvos ir kaimyninių šalių arenų struktūras. Sėkmingi tyrimai leido sudaryti bendradarbiavimo sutartį tarp Geologijos ir geografijos instituto bei Jungtinės Karalystės Keele universiteto dėl panašių tyrimų tęsimo artimiausiais metais. Šiuos tyrimus parėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Instituto parengtas ir išleistas kompaktinis diskas *Geologinės aplinkos evoliucija Lietuvoje* (anglų k.), kuriame pateikiami pastarojo dešimtmečio GGI mokslinių tyrimų rezultatai, iliustruoti gausia kartografinė medžiaga.

Taip pat išleistas straipsnių rinkinys *Ignalinos AE regionas – permaininga erdvė* (vyr. red. R. Baubinas). Mokslo straipsniuose nagrinėjami probleminio IAE regiono socialiniai-ekonominiai procesai ir jų kaitos dėsniniai.

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Spalio 12–13 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute vyko keturioliktoji kasmetinė tautosakininkų konferencija. Šiųmetė jos tema *Tautosakos teksto prasmė: lyginamasis aspektas*. Renginyje pasisakė aštuoniolika pranešėjų. Be instituto darbuotojų, konferencijoje pranešimus skaitė ir svečiai iš Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Kultūros, filosofijos ir meno instituto. Pranešimuose aptarta tautosakos teksto prasmės variacijos tarptautiniame kontekste, atlikimo motyvacijos ir teksto prasmės sąsajos, rašto ir šiuolaikinių komunikacijos priemonių poveikis tautosakinio teksto prasmėi, tarpžanrinės motyvo, įvaizdžio ar siužeto variacijos, simbolinių veiksmų prasmė tradicijoje ir jos kaita laikui bėgant. Konferencijos pranešimų temomis parengtos mokslinės publikacijos bus spausdinamos *Tautosakos darbuose*. Renginį parėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas

Šių metų spalio antrojoje pusėje pasirodys Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto leidžiamos *Visuotinės lietuvių enciklopedijos* dešimtas tomas.

Šis tomas apima straipsnius nuo *Khmerai* iki *Krelle Wilhelm*. Tai – vienas didžiausių šios enciklopedijos tomų (832 puslapių, 127,31 apskaitinio leidybinio lanko). Jame pateikti platūs straipsniai apie Kiniją, Kiprą, Kirgiziją, Kolumbiją ir kitas pasaulio valstybes, taip pat apie Klaipėdą, Kretingą ir tų rajonų savivaldybes.

Tome spausdinami straipsnių ciklai apie kiną, klimatą, knygą, konstituciją, kosmosą ir kosmonautiką. Net 22 proc. tomo apimties sudaro informacija apie Lietuvą ir lietuvius.

Dešimtas tomas gausiai iliustruotas: jame – beveik 800 iliustracijų, iš jų beveik 180 portretų, 20 žemėlapių.

Prie tomo yra priedas, kuriame pateiktos IX ir X tomo tekste pavartotos lotyniško pagrindo abėcėlė vartojančių kalbų tikrinių vardų autentiškos ir adaptuotos formos.

Enciklopedijos prenumeratoriams pranešame, kad jau pradėsime XI tomo prenumeratą. Ji tęsis iki 2007 m. vasario 1 d. Tomo prenumeratos kaina lieka ta pati.

Baltijos edukacinių technologijų institutas

Institutas yra Nacionalinės distancinio mokymo asociacijos, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos, Baltijos regiono distancinio mokymo asociacijos tinklo, Europos distancinio mokymo tinklo narys. Bendradarbiaudamas su įvairiomis Lietuvos ir užsienio organizacijomis, vykdo projektus:

- EUI-Net – Europos universitetų industrijos tinklas;
- EQUAL GREITKELIS;
- ReDis – neįgalių žmonių perkvalifikavimas naudojant informacines technologijas;
- EVETE – profesinio švietimo ir mokymo organizavimas, siekiant gerinti dėstytojų ir profesijos mokytojų elektroninio mokymosi kompetencijas;
- PM-CAT – novatoriškas interaktyvus savikontrolės, mokymosi ir kompetencijos vertinimo įrankis projektų valdymo profesionalams;
- 3D MOKYMAS – mokymo priemonių daugialypėje terpėje kūrimas socialinių mokslų studijoms.

Greta projektų rengimo ir įgyvendinimo institutas teikia studijų ir verslo planų rengimo bei vertinimo, investicijų pritraukimo, mokslininkų ir suaugusiųjų informacinio raštingumo tobulinimo, nuotolinio mokymosi kursų kūrimo skaitmeninėse terpėse, vaizdo konferencijų organizavimo ir aptarnavimo, daugiakalbių interneto svetainių kūrimo ir kitas paslaugas.

Parengė Donatas Burneika,
Jurga Sadauskienė,
Inga Zaurakaitė

Atkelta iš 1 p.

Turėdami mintyje šią užduotį ir imamės publikacijos, skirtos draugų, bičiulių ir bendraminčių prisiminimams apie Gintarą Beresnevičių. Visa tai priimame kaip savaime suprantamą, neišvengiamą ir pageidaujamą būtinybę, nes tai Gintaro Beresnevičiaus artimos aplinkos žmonių prisiminimai, autentiški kartu išgyventų ir išjaustų dalykų liudijimai.

Kaip paminėjo Vytautą

Apie Gintarą Beresnevičių kaip bendrakursį kalbėjo Lietuvos istorijos instituto direktorius habil. dr. Alvydas Nikžentaitis, prisipažinęs, – kaip vėliau tą patį padarys ir jo kolega prof. Alfredas Bumblauskas – kad prisiminimais dalijasi pirmą kartą gyvenime. Štai tokiomis akimirkomis žmogus pasijunti jeigu dar ne senas, tai bent jau „labai patyręs“. Bičiulio mirtis visus tarytum pasendino.

Kurse A. Nikžentaitis su G. Beresnevičiumi nebuvo artimiausi bičiuliai, bet priklausė tam pačiam draugų ratui, taigi jautėsi susieti tam tikrais ryšiais. Jų pomėgiai buvo labai skirtingi. Alvydas mėgo tenisą, lošdavo kortomis, o Gintaras nemėgo sporto, kortomis nelošė. Kas tada galėjo juos sieti? A. Nikžentaitis papasakotas epizodas lyg ir atsako į šį klausimą.

1980 m. jiedu buvo antrakursiai. Tais metais sukako 550 metų nuo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto mirties. Nedidelis kurso draugų būrelis nusprendė pakalbinti kurį nors dėstytoją paskaityti viešą paskaitą artėjančios sukakties proga. Tuo metu universitete pirmus metus dėstė Alfredas Bumblauskas ir Egidijus Aleksandravičius. Į kažkurį iš jų ir kreiptasi su prašymu nurodyti galimą lektorių. Buvo pasiūlytas prof. Edvardas Gudavičius. A. Nikžentaitis buvo bendraminčių nusiūstas tartis su E. Gudavičiumi. Profesorius nai viems antrakursiams paaiškino, kas būtų, jeigu jis tuo metu prašomą paskaitą paskaitytų.

Užtenka prisiminti, kas tokio pat minėjimo metu vyko Trakuose. Kai suvažiavę Vytauto atminimo gerbėjai su bažnytinėmis vėliavomis ir kunigu priešakyje atėjo prie tilto, vedančio į Salos pilį, pamatė išardytą tiltą, o tvarką „palaikantys“ pareigūnai paaiškino: girdi, pradėta tilto rekonstrukcija... Ejesiems pas Vytautą beliko pasimelsti ant kranto, nes Vytauto pilis jiems buvo nepasiekiamas.

Nepaisant nesėkmės, Vytauto mirties metinių minėjimo entuzias-tai antrakursiai susirinko pas vieną iš savo draugų, pasikabino spalvotą Vytauto portretą ir kiekvienas iš keturių ar penkių dalyvių, tarp jų ir Gintaras, turėjo pasisakyti, ką mąsto apie Vytautą. Vakarą pavyko, jo metu buvo sutarta, kad nuo šiol grupelė draugų šitaip minės kiekvieną svarbesnę Lietuvos valstybės sukaktį ar jubiliejų. Kartu sutarė, kad apie Vytauto minėjimą tikrai niekam nieko nebus pasakojama.

Kitą rytą prie A. Nikžentaitio universitete prieina bendrakursis, dabar žinomas politologas, ir sako: „Žinau, kad su Beresnevičiumi ir kitais įkūrėte pagrindinę organizaciją. Priimkite ir mane“. Galima išvaizduoti, kaip Alvydo kūnu ėmė bėgioti skruzdės. Matyt, kažkuris iš grupelės

Gintaras Beresnevičius: į nebūtį nugrimzdusio pasaulio paieškose (1)

Prisiminimais apie kolegą Gintarą Beresnevičių dalijasi istorikas prof. Alfredas Bumblauskas

Bendrakursį Gintarą Beresnevičių prisimena prof. Alvydas Nikžentaitis; už jo – konferencijos rengėjai dr. Elvyra Usačiovaitė ir dr. Vaclovas Bagdonavičius

neapdiriai prasarė apie tą įvykį ir pasklido gandas. Susirinkę draugai nutarė daugiau nebeminti panašių sukaktių, nes kas ten žino...

Šis mažytis epizodas priminė kūrybingam jaunimui būdingą norą: iš studijų gauti kiek galima daugiau ir veikti plačiau. Gintarui tai buvo ypač būdinga. Tiesa, paskutiniuose kursuose draugų interesai išsiskyrė: Gintaras ėmė domėtis tautosaka, bendrauti su filosofais. Jis buvo kitoks negu kiti kurso istorikai.

Regis, studijuodami ir Alvydas, ir Gintaras buvo vidutiniškai, gal net kiek prie tinginio, nes tuometinė studijų sistema neskatinė žmonių atsiskleisti. Po studijų Gintaras dvejimems metams buvo paimtas į kariuomenę, išsiūstas kažkur į dykumą, bet ir ten laiko veltui neleido. Sprendžiant iš visko, laisvalaikiu domėjosi mitologija, taip pat išmoko vokiečių kalbą. Grįžęs iš kariuomenės ėmė rūpintis, kaip organizuoti tarptautinę konferenciją ir prašė Alvydo Nikžentaitio padėti užmegzti ryšius su vokiečių mitolo-

gijos žinovais. Buvo atkaklus, tad paprastai pasiekdavo užsibrėžtus tikslus. Būdavo neįmanoma jį atkalbėti.

Kaip stalinoidai praleido Beresnevičių

A. Bumblauskas patvirtino, kad G. Beresnevičius gerai mokėjo vokiečių kalbą. Kartą sėdėdami *Naručio* valgykloje jiedu nusprendė palenktyniauti, kuris moka daugiau vokiškų eilėraščių atmintinai. Alfredas atsiminė tris, Gintaras – penkis. Iš atminties perskaitė Rainerio Marijos Rilės eilėraščių.

Savo prisiminimams A. Bumblauskas pasirinko temą *Mitologinės reminiscencijos apie Gintarą Beresnevičių* – panašiai vadinosi pastarojo diplominis darbas, 1984 m. pavasarį apgintas Vilniaus universitete. 1983–1984 m. A. Bumblauskas specialiaame kurse dėstė pagonybės ir krikščionybės santykių problemą. Tai buvo metas, kai labai žavėtasi Algirdo Juliaus Greimo darbai. Tą kursą lankė ir G. Beresnevičius. Štai tada A. Bumblauskui teko būti ir savotišku jo diplominio darbo „saugikliu“, nes Gintaras diplominį rašė TSRS istorijos katedroje, kurios vedėju, pasak A. Bumblausko, buvo vienas aršiausių „stalinoidų“. Nesunku išvaizduoti, kaip „stalinoidams“ turėjo atrodyti į mitologijos dalykus panirusio diplomanto darbas, kuriame buvo rašoma apie pagonybę, Perkūną, kryžių, krikščionybę, remiamasi Adomu Mickevičiumi, Juliumi Slovackiu ir kitais su TSKP istorija nieko bendra neturinčiais dalykais. Vis dėlto jaunosios kartos istorikams A. Bumblauskui ir A. Kulakauskui kažkaip pavyko išvairuoti tą opią diplomanto temą į sėkmingą gynimo baigtį.

Apie bulves ir vedybas

Tuometiniai Vilniaus universiteto bendrabučio Olandų g. gyventojai Gintarą Beresnevičių ligi šiol prisimena kaip egzotišką asmenybę, savotišką juodojo humoro atstovą. Kartą, ieškodamas A. Bumblausko, jis pateko į virtuvę. Pamatęs verdančias bulves, Gintaras ėmė jas graibyti iš puodo ir valgyti. Užėjo A. Bumblausko kaimynė ir klausia, kas čia valgo jos bulves. O Gintaras sako: „Ak, čia, ponija, jūsų bulvės? Jos nepaprastai skanios. Aš jus vesiu“. Buvusiems A. Bumblausko kaimynams fizikams tie žodžiai apie bulves ir vedybas tiek įstrigo į atmintį, gal kaip joks kitas nuotykis su Beresnevičiumi.

Tiesa, daug kam yra įsiminęs vienas Gintaro keltas klausimas: kas Lietuvoje geriau – vogti ar gerti? Mat jam buvo kilę abejonių dėl šių sąvokų hierarchijos. Jei geri – visi peikia, o jei vagi – visi giria, kol nenutveria.

Apie demonus

Retai kas yra matęs Gintarą Beresnevičių supykusį, – jis apskritai buvo nepiktas žmogus. Jei kartais tekdavo klausytis pykstančio žmogaus, tai sakydavo, kad anas „leidžia demonus“, ir tie demonai – jam taip atrodydavo – yra valdomi ne to žmogaus, bet kažkieno kito. Galbūt nesuprantamų mitologinio pasaulio jėgų.

Dėl to Gintaras labai palankiai priėmė tuos faktus, kuriuos A. Bumblauskas surinko rengdamas savąją *Senosios Lietuvos istoriją. 1009–1795*. Kad ir faktas iš pokario, regis 1950-ųjų. Šilalės rajone, kur yra „Velnio sostas“, mokytoja išpėdavo ten nuėjusius vaikus nesižegnoti ir neminėti Dievo vardo, ant- raip Perkūnas sudeginsiąs namus... Gintarui atrodė, kad tai labai iškalbingas faktas, rodantis, kaip žmonių sąmonėje išliko ir veikia pagoniškoji Trejybė. Dievas negali būti minimas toje vietoje, kuri susijusi su Velniu.

Tuose atskiruose epizoduose A. Bumblauskas linkęs įžvelgti tarsi savotišką kai kurių Gintaro poelgių, veiksmų ir kūrybos kodą. Norėdamas išvaikyti „demonus“ rusakalbių gyvenamajame name Kauno gatvėje, Gintaras pasiūvė galingu tremolo sugiedoti *Tautinę giesmę*. Tą ir padarė, ir tai jį charakterizuoja kaip ryžtingą užsišpyrėlį.

Savam kieme pranašu būti sunkiausia

Taip jau sutapo, kad paskutinė *Būtovės slėpinių* laida, rengta 2004 m. balandį, buvo kaip tik su Gintaru Beresnevičiumi. Artėjo gegužės 1-oji, diena, kai Lietuva turėjo būti priimta į Europos Sąjungą. A. Bumblauskui atrodė simboliška laidoje su E. Gudavičiumi ir G. Beresnevičiumi pasiaiškinti, kuo mes saviti, būdami Europoje. G. Beresnevičiaus kūrybinė programa kaip tik atrodė labiausiai tam tinkama.

Gaila, bet laida tuo metu į eterį taip ir neišėjo – ji buvo parodyta jau po G. Beresnevičiaus mirties. Kaip tik toje laidoje jis suformulavo mintį apie „dvi sesutes“: pagonybę ir krikščionybę, o paskui vyko diskusija apie išganymo, religijų ir multiteizmo problemą religijų istorijoje. Multiteizmo sąvoką yra pasiūlęs Dovydas Kacas vietoj ne visiems priimtinos pagonybės.

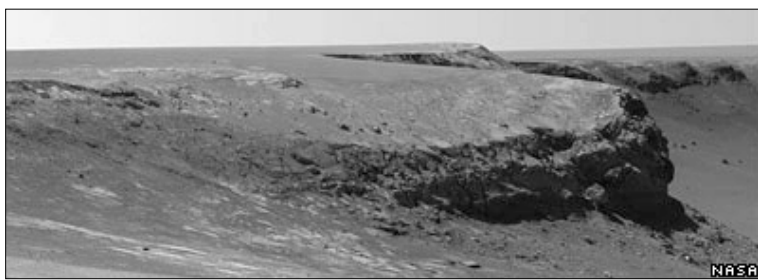
2005 m. su G. Beresnevičiumi buvo sukurta viena pirmųjų Lietuvos televizijos *Amžių šešėlių* ciklo laidų. Būtent G. Beresnevičius galėjo pateikti konstruktyviausių pamąstymų diskusijoje apie daktaro Jono Basanavičiaus pažiūras. Šią temą pasiūlė Nerija Putnaitė.

1992 m. A. Bumblauskui teko iš Vokietijos atvežti žinomą mitologę, kaip vėliau paaiškėjo, G. Beresnevičiaus bičiulė Ivoną Luven, kuri tuo metu rašė disertaciją apie roplius lietuvių mitologijoje. Jau tada vokiečių tyrinėtoja G. Beresnevičių laikė genialiu mitologijos tyrinėtoju. Ji pati buvo puikiai susipažinusi su klasikinėmis vokiečių literatūra, suprantama, taip pat su mitologijos ir religijotyros dalykais. A. Bumblauskas neslepia tuo metu buvęs labai nustebintas tokiu kolegės autoritetu vokiečių tyrinėtojos akys.

Bus daugiau

MARSAEIGIS „OPPORTUNITY“ TĘSIA TYRIMUS

Marsaeigio „Opportunity“ nuotraukoje matyti Viktorijos kraterio šlaitai

NASA Marso orbitinė stotis atskrido prie Marso kovo mėn. ir tik neseniai pradėjo mokslinių tyrimų programą. Jos padarytos Viktorijos kraterio nuotraukos padės nu-

spresti, į kurią jo vietą pasiūsti marsaeigį *Opportunity* grunto tyrimams.

„Tai puikus pavyzdys, kaip mūsų aparatai orbitoje ir Marso paviršiu-

je gali padėti vienas kitam ir išplėsti galimybes tyrinėti šią planetą“, – sakė NASA Marso tyrimų programos vadovas Douglas McCuistionas.

Stačiose kraterio sienose matyti nuosėdinių uolienuų sluoksnių atodangos, kurios turėtų suteikti svarbios informacijos apie planetos geologinę praeitį. *Opportunity* jau rado duomenų, kad Meridiano plokščiaikalnyje prieš milijonus metų Marso akmenys buvo skalaujami vandens. Jo „dvytnys“ marsaeigis *Spirit* šiuo metu tęsia Gusevo kraterio tyrinėjimus kitoje planetos pusėje.

BBC News

SUKURTAS VEIKSMINGESNIS BRANDUOLINIS KURAS

Masačiusetso technologijos instituto mokslininkų grupė paskelbė, kad jiems pavyko sukurti veiksmingesnį kurą branduoliniams reaktoriams. Naudojant šį kurą, jėginių efektyvumas galėtų padidėti net 50 proc., be to, šis kuras būtų ir saugesnis.

Urano kuro elementai paprastai būna maždaug 1 cm diametro strypo formos. Pavelas Hejzlaras ir Mujidis Kazimis iš Masačiusetso technologijos instituto kartu su specialistais iš *Westinghouse* ir kitų bendrovių, vykdydami JAV Energetikos departamento projektą, ieškodami veiksmingesnių ir saugesnių branduolinio kuro panaudojimo būdų suspausto vandens reaktoriuose (*Pressurised Water Reactor* – šio tipo reaktoriuose didesnis slėgis neleidžia vandeniui užvirti), pasiūlė naudoti tuščiaavidurius strypus. Pasirodė, kad jų charakteristikos daug geresnės – reikalinga temperatūra pasiekama esant 700 °C ir yra daug mažesnė negu įprastinių kuro ele-

Masačiusetso technologijos instituto mokslininkai prie instituto eksperimentinio reaktoriaus: Tyleris Ellis, Davidas Carpenteris, Pavelas Hejzlaras, Gordonas Kohse'as ir Mujidis Kazimis

mentų (1800 °C). Be to, žemesnė temperatūra leidžia reaktoriams dirbti saugiau (urano lydymosi temperatūra – 2840 °C), o vanduo, tekėdamas tiek prie kuro elemento išorinio paviršiaus, tiek jo viduje,

užtikrina geresnę šilumos apykaitą. Manoma, kad tik po 10 metų tokie kuro elementai pasieks branduolinių jėgaines.

MSNBC News

GYDYTOJAI GILINASI Į AUKŠTUMŲ LIGOS SINDROMĄ

Daugeliui alpinistų didžiulis laimėjimas vien užkopti į Everesto viršūnę, o grupė britų medikų išskėlė sau dar aukštesnius tikslus. Jie rengiasi tyrinėti aukštumų ligos poveikį sau patiems ir atlikti bandymus Everesto viršūnėje.

Ekspedicija, organizuojama gydytojų anesteziologų ir reanimatologų iniciatyva, numatyta 2007 m. pavasarį ir yra projekto *Ekstreme Everest* kulminacija. Balansuodami ties ištvėrmės riba jie tikisi sužinoti, kaip kūną veikia aukštumų liga ir stresas.

Vienas iš aukštumų ligos požymių yra deguonies kiekio kraujyje ir

kvėpavimo intensyvumo sumažėjimas, dėl to organizmui ima trūkti deguonies. Manoma, kad aukštumose deguonies audiniuose sumažėja iki 70 proc. (jūros lygyje jo yra 97 proc.).

Rengdamiesi šioms pokyčiams, medikai pamažu pratinaisi prie išrečiau oro. „Nesiaklimatizavęs žmogus, staiga patekęs į Everesto viršūnę, per dvi minutes netektų sąmonės ir netrukus mirtų“, – sako komandos vadas Mike'as Grocottas iš Londono universiteto Ekstremaliosios aviacijos ir kosmoso medicinos centro (CASE).

Tačiau žmonėms aukštumų poveikis yra skirtingas, tai dažnai nepriklauso nuo fizinio pasirėgimo jūros lygyje. „Nuolat sportuojantis žmogus mano, kad gali lengvai įveikti kalnus, bet dažnai dėl to nukentia“, – sako Rebecca Forth, atliekanti tyrimus šiame projekte.

Everesto komanda tikisi rasti natūralaus žmogaus gebėjimo prisitaikyti ribas. Jie atliks tyrimus su komandos nariais ir savanoriais – ieškos atsakymo, kodėl vieni žmonės yra geriau prisitaikę prie aukštumų negu kiti.

Žinoma, kad Tibeto ir Andų kalnų gyventojų prisitaikymas prie aukštumų skiriasi genetiškai. R. Forth mano, kad genetiniai skirtumai svarbūs net ir populiacijos viduje. Kaip skirtingi geno ACE tipai lemia žmonių ištvėrmę, jėgos išteklius, taip genų skirtumai turėtų veikti ir žmonių aklimatizacijos greitį.

Extreme Everest komanda ir 200 savanorių į 5 tūkst. metrų aukštį su savimi vešis dviračius, o žingsniuoklius gabensis į 8850 metrų aukštį. Kalno viršūnėje bus imami kraujo mėginiai. „Mūsų tikslas – iširti gyvybę jos egzistencijos paribyje“, – sako M. Grocottas. Tai ambicingi planai, bet komanda treniruoja kopdama į kitas viršūnes Himalajų kalnyne.

Nature

Everestas traukia ne tik alpinistus, bet ir medikus

MOBILIŲŲ TELEFONŲ SPINDULIUOTĖ GALI BŪTI NAUDINGA?

Ankstesni mobiliųjų telefonų spinduliuotės tyrimai neįrodė, kad esama pavojingo fiziologinio poveikio žmogui. Tačiau naujas italy mokslininkų atliktas tyrimas parodė, kad mobiliųjų telefonų spinduliuotė gali sukelti smegenų žievės motorinės dalies jaudrumą. Mokslininkai nemano, jog tai gali būti pavojinga. Priešingai, jų nuomone, šis poveikis gali būti net naudingas.

Paolo M. Rossinis iš *Fatebenefratelli* panaudojo klajoklio nervo magnetinę stimuliaciją tirti elektromagnetinio lauko, sukulto mobiliojo telefono, įtaką smegenų funkcijai. Tyrimo dalyvavo 15 jaunų savanorių vyrų; jie 45 min. buvo veikiami elektromagnetinio lauko signalu, kuriuos sukėlė mobilusis GSM 900 MHz dažnio telefonas. Mokslininkai išmatavo judesio sukeltus potencialus smegenų žievės motorinėje srityje prieš, iškart po elektromagnetinio lauko poveikio ir po valandos.

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad 80 proc. dalyvių padidėjo smegenų motorinės dalies jaudrumas. Taip pat mokslininkai atrado, kad elektromagnetinės spinduliuotės poveikis buvo laikinas, po valandos smegenų žievės veikla grįždavo į pirminę būseną.

Mokslininkai atsargiai kalba apie šį atradimą. Kol kas dar per anksti sakyti, kad naudoti mobiliuosius telefonus yra pavojinga. Šiuo metu svarbu iširti, ar elektromagnetinio lauko sukelti pakitimai smegenyse keičia žmonių mąstymą ir ar gali skatinti kokias nors ligas, kurių progresavimas sukelia smegenų jaudrumo pakitimus.

Be to, mokslininkų išvados netgi rodo, kad mobiliųjų telefonų spinduliuotės sukelti pakitimai smegenyse kai kuriems žmonėms gali būti naudingi. Elektromagnetinė spinduliuotė galėtų padėti žmonėms, kurių sutrikęs smegenų jaudrumas, pavyzdžiui, epileptikams.

Science Go Go

Mobilusis telefonas kenkia ar padeda? Mokslininkai kol kas negali tiksliai atsakyti į šį klausimą

ARCHEOLOGAI SURADO SENIAUSIUS ŽINOMUS JUVELYRINIUS DIRBINIUS

Archeologams uoloje Izraelio Karmelio kalne ir Kved Djabanos vietovėje Alžyre pavyko surasti tris moliuko kiautus su pragręžtomis skylutėmis – aki-vaizdžiai vėrinių sudedamąsias dalis. Labiausiai juos nustebino radinių amžius – net 90–100 tūkst. metų, arba 25 tūkst. metų senesni nei iki šiol atrasti žmonių sukurti juvelyriniai dirbiniai.

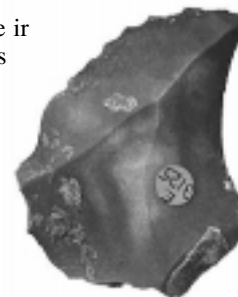
Ekspertai mano, kad būtent juvelyrika padeda nustatyti, kada reikšmingai pasikeitė žmonių elgesys, nes apyrankių, karolių, žiedų nešiojimas turi simbolinę reikšmę ir perduoda aplinkiniams tam tikrą žinią, pavyzdžiui, kad žmogus yra turtingas, priklauso tam tikrai socialinei grupei, saugo nuo blogio jėgų ir panašiai. Juvelyrinis dirbinys nebuvo tik dekoratyvinis daiktas, jis turėjo ir socialinę bei religinę reikšmę.

Iki šiol seniausios rastos archeologinės iškasenos, atspindinčios protinę žmonių elgseną, buvo maždaug 50 tūkst. metų amžiaus, ir kai kurie mokslininkai siūlė hipotezes, kad šiuolaikinė žmogaus anatomija bei protingas elgesys neevoliucionavo kartu – anatomiškai į mus labai panašių žmonių buvo jau prieš 195 tūkst. metų. Pagal šias teorijas, maždaug prieš 50 tūkst. metų mutacija „išlaisvino“ žmogaus kūrybingumą ir maždaug tuo metu staiga atsirado įrankiai, menas, ginklai.

Tačiau šios iškasenos leidžia suabejoti „kultūrinės revoliucijos“ teorija ir teigti, kad vis dėlto žmogaus evoliucija buvo gana tolygi. Tačiau tai kelia kitų klausimų, pavyzdžiui, kodėl toks žmonių elgesys ilgai nepaplito iš Afrikos ir Artimųjų Rytų į kitas vietas.

Galbūt tai buvo tam tikras „brendimo“ laikotarpis – juk ir pramoninė revoliucija brendo gana ilgai – pagrindiniai mechanikos ir termodinamikos principai buvo atrasti maždaug 200 metų prieš tai, kai apie 1850 m. Anglijoje įvyko proveržis ir greitai paplito pramoninės mašinos.

BBC News

Pirmųjų žmonių naudojo tokius titnago įrankius

Archeologų rastos moliuskų kriauklės su skylutėmis

Paminėtos monsinjoro Kazimiero Vasiliausko 5-osios mirties metinės

Paminklinės atminimo lentos monsinjorui Kazimierui Vasiliauskui prie namo Vilniuje, Pylimo g. 6, atidengimo akimirka

Spalio 15 d. paminėtos monsinjoro Kazimiero Vasiliausko 5-osios mirties metinės. Vilniaus Arkikatedroje bazilikoje vyskupas Juozas Tunaitis aukojo šv. Mišias už pirmąjį atkurto Katedros kleboną, tremtinį, visos Lietuvos žmonių mylimą monsinjorą. Dabartinis Arkikatedros klebonas Ričardas Doveika pasakė gražų monsinjoro gyvenimą ir veiklą apibūdinantį pamokslą. Vilniaus miesto savivaldybė finansavo paminklinės atminimo lentos prie namo, kuriame 1990–2001 m. gyveno monsinjoras, pagaminimą. Pylimo gatvėje prie 6-uoju numeriu pažymėto namo buvo atidengta skulptoriaus Romo Kvinto pagaminta memorialinė lenta. Jos atidengimo iškilnėse kalbėjo Vilniaus mero pavaduotojas Vitas Karčiauskas, Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko fondo valdybos pirmininkas poetas Justinas Marcinkevičius, kunigas Gintaras Petronis, kiti visuomeninių organizacijų atstovai. Minėjimas surengtas Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko labdaros fondo iniciatyva.

Antakalnio kapinėse prie monsinjoro kapo praėjo jauki pagerbimo ir susikaupimo maldai bei maldos valanda. Taip pat buvo giedamos giesmės, skaitomos eilės. Tai nuoširdžios meilės ir pagarbos mūsų mielam Monsinjorui ženklai.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Paminklinė atminimo lenta monsinjorui

Aldona Daučiūnienė
Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko labdaros fondo direktorė

Nacionalinis tapatumas globalizacijos sąlygomis

Humanitarinių ir socialinių mokslų Lietuvoje atnaujinimas – nacionalinio tapatumo globalizacijos sąlygomis išsaugojimo garantas

Lietuvos narystė Europos Sąjungoje ne tik atvėrė mūsų valstybei didesnes politines ir ekonomines galimybes, bet ir iškėlė naujus iššūkius. Sėkminga konkurencija tarptautinėje plotmėje yra neabejotinai didžiausias mūsų valstybės uždavinys siekiant toliau kurti Lietuvos piliečių gerovę, stiprinti Lietuvos svarbą ir laiduoti jos tapatumą pasaulyje.

Lietuvos mokslininkų bendruomenė šiuo metu patiria didelį konkurencinį spaudimą iš gerai valstybinių bei verslo struktūrų finansuojamų Europos Sąjungos bei kitų pasaulio valstybių mokslinių institutų, o Lietuvos valstybinės institucijos, taip pat verslas, dar nepakankamai skatina mokslinių tyrimų ir eksperimentų plėtrą (toliau – MTEP) mūsų šalyje. Rinkos sąlygomis efektyviai veikti silpnai pritaikyta Lietuvos mokslo struktūra be reikšmingos paramos sunkiai susidoroja su konkurencijos iššūkiais. Daugelis jaunų mokslininkų susiduria su išdarbinimo problema. Dažnas jų arba iš viso pasitraukia iš mokslinės veiklos, arba pasirenka mokslininko karjerą užsienyje.

Jaunųjų mokslininkų draugija atliko tyrimą, kuriuo siekė išsiaiškinti Lietuvos aukštosiose mokyklose studijuojančių doktorantų ir jau mokslinį laipsnį įgijusių mokslininkų iki 37 metų ketinimus. Tyrimas parodė, kad net 74 proc. visų respondentų išvyktų iš Lietuvos, jei gautų darbo pasiūlymą užsienyje; ir tik 16 proc. jaunų mokslininkų liktų dirbti tėvynėje. Nesunku spėti, kad didžioji dalis visų 4333 mokslo daktarų, išugdėtų Lietuvos valstybės mokslo sistemoje 1990–2005 m. (tokie Statistikos departamento duomenys), tinkamai nepanaudoja įgytų mokslo žinių ir įgūdžių. Dėstytojų amžiaus požiūriu Lietuvos būklė visiškai prasta. 2006 m. keturių universitetų (VU, VGTU, VDU, KTU) parengta studija *Universitetų pajėgumas vykdyti magistrantūros studijas* rodo, kad jaunes-

nių kaip 45 m. profesorių yra tik 3,5 proc., docentų – tik 13,2 proc. Vyresnių kaip 55 m. profesorių yra net 72,3 proc., docentų – 47,1 proc.

Taip prarandame sukauptą mokslinę kompetenciją, smarkiai nukenčia individualių mokslo šakų plėtotė, krenta akademinio gyvenimo lygis ir išsilavinimo kokybė. Žala humanitariniams ir socialiniams mokslams (toliau – HSM) yra ir tiesioginė grėsmė Lietuvos nacionalinio tapatumo išlikimui.

Todėl Vilniaus universitetas kartu su Kauno Vytauto Didžiojo universitetu ir Lietuvių kalbos institutu pradėjo projektą *Nacionalinio tapatumo išsaugojimas globalizacijos sąlygomis: socialinių ir humanitarinių mokslų doktorantūros studijų programų atnaujinimas ir podiplominių studijų modelio sukūrimas*, kuriuo siekiama išspręsti dvi pagrindines pro-

blemas. Pirmą, Lietuvos mokslo ir studijų įstaigų rengiamiems HSM daktarams suteikiama kvalifikacija yra tobulintina siekiant sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje ir profesionaliai atlikti MTEP krypčių tyrimus, ypač prioritetinėje nacionalinio identiteto išsaugojimo globalizacijos sąlygomis srityje. Antra, nėra apčiuopiamos ir efektyviai veikiančios mokslo daktarų kvalifikacijos kėlimo sistemos, kuri padėtų jauniems mokslo daktarams siekti sėkmingos mokslinės karjeros.

Sėkmingai įgyvendinus šį projektą, būtų ne tik atnaujintos HSM doktorantūros studijų programos, bet ir pasiūlytas podiplominių doktorantūros studijų modelis, kuris galėtų būti taikomas Lietuvos mokslo ir studijų institucijose.

Būtent podoktorantūros studijų (*postdoctoral studies*) organizavi-

mas ES ir daugelio užsienio šalių universitetų bei kitų mokslo įstaigų yra pripažintas kaip veiksmingiausia mokslo daktarų įsitvirtinimo šiuolaikiname mokslo pasaulyje forma. Podaktarinių studijų metu jaunas mokslininkas ne tik siekia konkretaus mokslinio rezultato – jis kaupia savo akademinį potencialą. Dalyvaujant įvairiuose mokslo renginiuose bei prisidedant prie jų organizavimo, užmezgami ryšiai su užsienio kolegomis, pristatomi savi moksliniai tyrinėjimai. Būtent podaktarinės studijos dažnai lemia ne tik tvirtą mokslinės karjeros pradžią, bet ir sėkmingą jos plėtotę.

Šis projektas tiesiogiai atitinka LR Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarime Nr. 1182 *Dėl prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos krypčių patvirtinimo (Valstybės Žinios: 2002, Nr. 74-3180)* patvirtintą prioritetinę Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos 2002–2006 m. kryptį: moksliniai tyrimai, skirti žinių visuomenei kurti, tautinio identiteto išsaugojimas globalizacijos sąlygomis.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Vilma Balsytė

Dizainerė Jolanta Mitalauskaitė

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.
Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius